

Takk til Sissel Furuseth og Frode Lerum Boasson for veiledning, takk til instituttet for god hjelp, takk til venner og familie for all hjelp og støtte.

Til pappa

Innhold

1.0 Innledning.....	5
1.1 Johan Falkberget og <i>Christianus Sextus</i>	6
1.2 Litteraturhistorisk og historisk bakgrunn	9
1.3 Resepsjon.....	14
1.4 Bergmannsbegrepet	16
2.0 Overordnet analyse og handlingsreferat.....	19
3.0 «Bergmannen»	25
3.1 De ulike «bergmenn».....	27
3.1.1 Adam Salomon Dopp.....	28
3.1.2 Peder Monsen Rugelsjøen.....	30
3.1.3 Jämtene og Jöns fra Bodmyran	32
3.1.4 Kristen Kommandant	34
3.2 Arbeider og arbeidsherre	36
3.2.1 Hierarki og tradisjoner	36
3.2.2 Adam Salomon Dopp, en moderne leder?	38
3.2.3 Arbeiderne sammen mot storkarene	40
3.2.4 «Bergmannslivet»	42
4.0 Oppsummerende betraktninger	47
4.1 1700-tallet, 1900-tallet og 2016.....	47
4.1.1 <i>Christianus Sextus</i> ' slutt	49
4.1.2 Fiksjon, fakta og den immanente forteller	51
4.2 Konklusjon.....	52
Litteraturliste	57
Sammendrag.....	59
Masterarbeidets relevans for virket som lektor	61

«Bergmannen»

En undersøkelse av «bergmannen» som motiv og begrep i Johan Falkbergets
Christianus Sextus.

1.0 Innledning

Da Johan Falkberget var omkring 60 år, beskrev han seg selv slik: «Nei, jeg er vel bergmannen, gruvegesellen. Jeg er det av vesen, følelse, - min diktning, min forskning er bergmannens, og mitt syn på alt er vel også hans» (Døhl, 1936:72). Disse ordene sier mye om hvordan Falkberget forsto seg selv som menneske og dikter, hvilke verdier han satte høyest, og om hvorfor hans litteratur i det store og hele ble viet til «bergstaden» Røros. I sentrum står ordet «bergmann», som i denne sammenhengen kan forstås som et sentralt begrep for å forstå forfatterskapet. «Bergmannen» peker i vid forstand på gruvearbeideren, og alle som levde og jobbet i og rundt gruvene. Begrepet får imidlertid betydning som noe mer enn bare «gruvearbeider». Det blir en betegnelse for en holdning, et sett verdier og egenskaper som god moral, solidaritet, mot og rettferdighet. Begrepet «bergmann» har flere ganger blitt trukket frem i resepsjonen for å beskrive Falkberget og hans litteratur. Begrepet har også en tradisjon som går lenger tilbake enn Falkbergets litteratur, nemlig til Henrik Ibsens dikt «Bergmanden» fra 1871. «Bergmannen» har blitt en metafor i litteraturen for en som søker etter livets mening, og som leter etter den edle malm hos mennesker. Litteraturhistoriker Edvard Beyer har forstått Ibsens bergmannsmotiv som et «symbol på den uimotståelige, skjebnebestemte trang til erkjennelse» (Beyer, 1991:234). Beyers forståelse av Ibsens bergmannsmotiv sammenfaller med forståelsen av Falkbergets.

I Falkbergets forfatterskap kan begrepet «bergmann» forstås på tre ulike måter. For det første er «bergmannen» helt konkret gruvearbeideren som utvinner metall fra berget. For det andre er «bergmannen» også et symbol for arbeiderklassen. Den tredje måten man kan forstå uttrykket på, er som en abstrakt metafor for å skille det verdifulle fra slagget. I denne masteroppgaven skal jeg analysere Johan Falkbergets *Christianus Sextus* ved å se nærmere på de tre betydningene av «bergmannen». På denne måten vil jeg vise hvordan Falkbergets «bergmann» utvikles som et ideal å etterleve, og hvordan «bergmannen» er en del av hans samfunns- og kapitalismekritikk.

Denne oppgaven er delt i fire deler, der første del er en introduksjon og presentasjon av bakgrunnen til Falkberget og trilogien. I del 2 skal jeg gjøre en overordnet narratologisk analyse

av *Christianus Sextus* for å belyse fortellemåten. «Bergmannen» som begrep og motiv er hovedfokuset i del 3. Først skal jeg se nærmere på de ulike «bergmenn», for å se hva som skiller en «bergmann» fra en gruvearbeider. Videre setter jeg arbeideren opp mot arbeidsherren for å belyse Falkbergets samfunnskritikk. I del 4 vil jeg komme med noen oppsummerende betraktninger og en konklusjon.

1.1 Johan Falkberget og *Christianus Sextus*

Johan Falkberget ble født Johan Petter Lillebakken den 30. september 1879, som sønn av en ertscheider inn i en gruvearbeiderslekt. Ertzscheideren var en malmskiller som vurderte hva som kunne smeltes. I likhet med de fleste andre i Fjellregionen var Falkbergets liv preget av kobberverk og gruedrift. Han måtte som ung gutt arbeide ved gruvene, slik normen var, som vaskarryss. Vaskarryssene var gutter ned i 7-årsalder som vasket malmen. Likevel valgte Falkberget en annen vei i yrkeslivet: han ble politiker, journalist, redaktør og forfatter. Hans første leserinnlegg ble publisert i lokalavisen *Fjell-Ljom* allerede mens han arbeidet i gruvene, og han debuterte som forfatter i 1901 med fortellingen *Mod lys og grav*. Siden ble hans forfatterskap svært omfattende: som journalist og redaktør produserte han over 8000 bidrag (Berg, 2009), og som forfatter skrev han både dikt og romanserier. Falkberget fortalte i et brev på 1930-tallet til vennen Einar Døhl, at han så på det som sin oppgave å få folk til å lese (Døhl, 1936:71). Hans læresetning var at «pekefingeren skal ligge skjult *under* ordet og ikke være høit hevet over det» (Døhl, 1936:71).

Christianus Sextus er et av Falkbergets litterære hovedverk. Romantrilogien har sin tittel etter en gruve på Røros. Allerede i 1909 skrev han et stykke, der han beskrev gruva *Christianus Sextus* i avisen *Nidaros*, lenge før han begynte på romanserien. Hans kunnskap om gruva og gruvelivet var basert på egne erfaringer, og teksten innledes på denne måten:

Naar jeg hører tunge vogne ramler og staalskodde hestehover slaar mot brostenene, mindes jeg saa ofte den gamle grube med de rustne berghaller, de klamme evig-mørke gange, hvor vand drypper som en stor klokkes rugg, der hammerslag falder kvast over borstaalet og mineskud ryster fjeldene (Falkberget, 22. juni 1909).

Tekstutdraget vitner om at gruva var en viktig del av både Falkbergets liv og forfatterskap. Den tiden han arbeidet ved gruvene gjorde dypt inntrykk, og ble en viktig inspirasjonskilde for forfatterskapet. Falkberget brukte god tid på romanserien *Christianus Sextus*, og la ned mye arbeid for at det skulle bli så bra og så historisk korrekt som mulig. I et brev fra 1931 uttrykker Falkberget engstelse for at verket ikke skal bli så bra som han ønsker. Han skriver blant annet at «Sextus 2 skrider langsomt fremover – det er så meget som har heftet bort dette arbeidet,

mest en stadig angst for at den ikke skal bli god nok. Jeg har aldri følt den kunstneriske angst for noget verk, som dette – men aldri har vel oppgaven vært så stor» (Sakrisvoll, 2009:127). Dette viser hvor mye denne trilogien betydde for Falkberget. Den ble et hovedverk i forfatterskapet på flere måter, både for leserne og for Falkberget selv.

I 1927 ble første bind av *Christianus Sextus* utgitt: *De første geseller*. De to påfølgende, *I hammerens tegn* og *Tårnvekteren*, fulgte i 1931 og 1935. Bibliografen Hans Svenne skriver om Falkberget at da *Christianus Sextus* utkom på svensk på Norstedts Forlag i 1938, skrev Johan Falkberget om sin hovedidé at:

Fra mine første år som skribent og publicist bestemte jeg meg for en gang å skrive et norsk-svensk folkepos for å bevise at tross alle de vanvittige krigene mellom de to riker, var folket i undergrunnen knyttet til hverandre – så sterkt at ingen vonde makter ville være i stand til å skille dem ad. Det er mitt verks hovedidé! (Svenne, 2014:51)

Falkberget ville skildre hvordan arbeidere fra ulike hold sto sammen i gruvene, og at hverken direktører eller krigsherrer kunne skille dem. Han skrev også i *Arbeidets Rett* at hans hovedmål var å belyse forholdet mellom arbeidsherre og arbeiderne (Falkberget, 9. desember 1927). Ved at han brukte uttrykket folkepos for å beskrive sin grunntanke, kommer det også frem at Falkberget ville skrive *om* folket, og kanskje aller viktigst: *for* folket. Et sentralt motiv i verket er «bergmannen», som et symbol på arbeideren, mennesket og en del av folket. Folket kan her forstås som majoriteten av befolkningen, som var den stadig voksende arbeiderklassen.

For Johan Falkberget var arbeideren, og særlig gruvearbeideren, svært viktig både i samfunnet og i litteraturen. I et intervju tidlig i livet skal Falkberget ha gitt uttrykk for at hans folk var gruvefolket (Kokkvold, 2008:200). Dette kan både knyttes til hans eget liv og oppvekst, og også at samfunnet på Røros var bygget opp av gruvedrift gjennom flere århundrer. Han var av den oppfattelse at gruvearbeiderne hadde et sett med verdier som var viktige. I en tale for «de døde bergmenns minne» fortalte Falkberget i 1948 om noen av de verdiene som gruvearbeiderne hadde: «De sosiale kår de levde under kalte på mot og utholdenhet. Og deres tapperhet kjente til sine tider ingen grenser. I kampen for brødet [...] sto mann og kvinne og barn side om side. Et kompani i Norges landevern som aldri lot seg sable ned» (Falkberget, 1948:83). Sitatet viser at i tillegg til mot og utholdenhet, var arbeidsomhet et ideal for Falkberget, og at solidaritet mellom arbeidere var av stor betydning. Når Falkbergets gruvearbeidere blir et symbol for alle arbeidere, henger det sammen med at han var sosialist og aktiv i arbeiderbevegelsen i Norge. Falkbergets litteratur har derfor et sosialt perspektiv. Han skrev om samfunnet slik han så det –

nedenfra. Det å se samfunnet nedenfra har ofte blitt tolket i lys av Falkbergets kristen-sosialisme.

I den tredje betydningen av bergmannsbegrepet kommer vi inn på Falkbergets menneskesyn og dikterrolle. Journalisten Per Edgar Kokkvold skriver at det har blitt sagt om hans kristen-sosialisme at den innebar at «han elsket menneskene, han elsket menneskene mer enn menneskeheten» (Kokkvold, 2008:198). Falkbergets oppfatning var at alle mennesker var like mye verdt, og at man måtte skille individet fra de sosiale klassene. Dette menneskesynet gjenspeiles i hans litteratur, særlig i *Christianus Sextus*. Falkberget forklarte selv hvorfor han skrev med å si: «Jeg vet bare at et steds inne i mennesket er et usynlig drivhjul. Viljen og evnens!» (Falkberget, 1948:267). Det at mennesker har en egen vilje og evne var noe Falkberget ville vise sine lesere. Litteraturhistoriker Per Amdam utdyper dette ved å hevde at Falkbergets mål «som menneske og forfatter var å søke å hjelpe og stimulere menneskene til å holde ut i den svære og vanskelige livskampen» (Amdam, 1995:440). Falkberget levde sitt liv med «bergmannens» syn og verdier, og gjennom forfatterskapet ville han vise sine medmennesker at gjennom våre valg, vårt liv og arbeid kan vi skape et verdifullt liv. Dette har forfatter Sturle Kojen knyttet til et sentralt element ved forfatterskapet, nemlig at Falkbergets viktigste budskap er at «menneskeverd og menneskelig verdighet ikke er identisk med menneskets kår» (Kojen, 1980:153). Det å skille det verdifulle fra slagget gjelder dermed både i medmenneskelige relasjoner, og det å finne en mening i livet. Dette ser vi i *Christianus Sextus*.

Christianus Sextus er en historisk romantrilogi med handling lagt til Rørosområdet og Jämtland i årene etter den store nordiske krig som var over i 1721. Bakteppet for historien er den svenske armeens opphold på Røros, og karolinernes fatale tilbaketog over Tydalsfjellene. Tilbaketoget førte til at omtrent 3000 svenske soldater frøs i hjel i fjellet, og det har blitt stående som en merkehendelse på begge sider av grensen. Historien i *De første geseller* begynner blant annet med hvordan tretten svensker fra Jämtland i sult og nød velger å gå tilbake over fjellene, for å søke jobb i gruvene ved Bergstaden. Videre følger vi dem og flere andre karakterer i deres liv i og rundt gruva Christianus Sextus. Trilogien gir et komplekst og historisk bilde på gruvesamfunnet Røros, og hvor hardt livet kunne være på fjellet. Vi får et innblikk i flere ulike samfunnsklasser, og vi møter karakterer fra nederst på rangstigen til aller øverst. I antologien *Falkberget nå* fra 1980 skriver Vigdis Ystad, professor i nordisk litteratur: «Det er [...] et ytterst utsatt samfunn vi møter i disse bøkene – det eksisterer på grunn av malmen i fjellet, og dersom malmårene svinner inn eller driften blir ulønnsom er de kondisjonerte på sitt vis like hardt ute å kjøre som de menige geseller» (Ystad, 1980:84). Dette viser at selv om hierarkiet var tydelig,

var alle bundet sammen av gruven. Til gruven kom folk ikke bare fra distriktene rundt, men også fra andre deler av Norge og Europa. Røros var et internasjonalt samfunn og bar preg av det. Både språk og tradisjoner vitner om et multikulturelt samfunn. Videre vil jeg nå gi en presentasjon av den litteraturhistoriske og historiske bakgrunnen for verket.

1.2 Litteraturhistorisk og historisk bakgrunn

Johan Falkbergets litterære gjennombrudd kom med romanen *Svarte fjelde* i 1907. Som forfatter var han svært aktiv, og han fikk utgitt en rekke romaner og tekster. Noen av romanene som for ettertiden er mest kjent, er *Eli Sjursdotter* (1913), *Bør Børson jr.* (1920), *Den fjerde nattevakt* (1923), og romanserien *Nattens brød* (1940-1959). Felles for de fleste av Falkbergets verk er at de handler om forholdet mellom arbeider og arbeidsherre, om kapitalismen, de vanskeligstilte i samfunnet, og moralske eller etiske dilemmaer vi mennesker står overfor. Flere av hans verk har blitt både dramatisert og filmatisert, noen har også blitt oversatt og utgitt i andre land.

Falkberget blir ofte plassert litteraturhistorisk i nyrealismen eller den etiske realismen. Nyrealismen er den vanlige periodebetegnelse på norsk prosalitteratur fra første halvdel av 1900-tallet (Andersen, 2001:339), og den handlet ofte om enkeltmenneskenes moralske ansvar og valg. Nyrealismen ga også rom for arbeiderklassen, som fikk en plass i norsk litteratur. Norge var preget av de store omveltingene den industrielle revolusjon fra siste halvdel av 1800-tallet førte med seg, og arbeiderbevegelsen var i rask utvikling. Professor i nordisk litteratur Per Thomas Andersen skriver at «Johan Falkbergets gruvearbeidermiljø og Kristofer Uppdals rallarmiljø introduserte nye verdener og nye problemstillinger for det lesende publikum i Norge» (Andersen, 2001:354).

Christianus Sextus har fått en posisjon i litteraturhistorien som et antikapitalistisk verk (Kojen, 1980:149). Den er et realistisk bilde av gruedriften på 1700-tallet og et viktig bidrag i arbeiderlitteraturen. Falkberget var del av arbeiderbevegelsen og den sosialistiske siden i norsk politikk (Døhl, 1936:59). Som en «arbeidernes mann» delte han mye av sitt samfunnsperspektiv med marxismen. Marxismen ville at samfunnet skulle gå fra å være kapitalistisk til sosialistisk. Ideologien kommer fra den politiske filosofen Karl Marx, som sammen med Friedrich Engels skapte en teori om det klassesdelte samfunn og kapitalismens utbytting av det de kalte samfunnets «basis». Mads B. Claudi forklarer i *Litteraturteori* (2013) at samfunnets basis vil si de rådende produksjonsforholdene, og fordelingen av materielle og menneskelige ressurser

(Claudi, 2013:147). Det å gå fra et kapitalistisk til et sosialistisk samfunn innebar at arbeiderklassen skulle ta makten på bekostning av borgerskapet (Claudi, 2013:146).

Marxismen var ved slutten av 1800-tallet en grunnleggende teori for mange sosialistiske partier verden over. Med første verdenskrig ble arbeiderbevegelsens internasjonale samhold ødelagt, og det ble en splittelse mellom kommunister og sosialdemokrater (Tranøy, 2014). Marxismen fortsatte å være det teoretiske grunnlaget for kommunistene, mens sosialdemokratene gikk bort fra den revolusjonære tankegangen. I Norge delte Arbeiderpartiet seg i 1923, der flertallet ikke ville følge den sovjetiske og kommunistiske modellen til sosialismen, skriver historiker Ola Svein Stugu (Stugu, 2012:84). Det førte til at Arbeiderpartiet meldte seg ut av Komintern samme år. Mindretallet dannet Norges Kommunistiske Parti. I 1927 gikk Arbeiderpartiet sammen med det sosialdemokratiske partiet, og samlet gikk de inn for å vinne «hele det arbeidende folket» (Stugu, 2012:85). Falkberget var ingen revolusjonær mann, og støttet Arbeiderpartiets reformistiske linje, som var å gjøre endringer innenfor den eksisterende samfunnsordenen (Stugu, 2012:89). Amdam påpeker at Falkberget «med sitt religiøse grunnsyn og sitt menneskesyn» aldri kunne «godta den materialistiske og totalitære marxismen» (Amdam, 1995:444).

Trilogiens tema, utforming og Falkbergets politiske syn gjør at vi kan trekke inn marxistisk litteraturteori for å forstå verket. Claudi fremhever at marxistisk litteraturteori ser litteraturen i sammenheng med samfunnets materielle og økonomiske omstendigheter (Claudi, 2013:145). Det vil si at litteratur oppstår i et samfunn som preges av visse verdier, holdninger, normer og en viss økonomisk orden, og at disse forholdene setter sitt preg på litteraturen. På den måten kan litteraturen si noe om det samfunnet den har blitt til innenfor (Claudi, 2013:145). Falkberget var selv bevisst på at litteraturen sier noe om samfunnet. Han har sagt at: «Når en skriver en historisk roman, må en hele tiden holde forbindelsen med den tiden en lever i. Det må falle lys fra den og innover i historien [...] Hvis en ikke knytter trådene mellom fortiden og nåtiden, mener jeg det blir død historie» (Lund-Iversen, 1971:24). Selv om Falkberget la handlingen til 1700-tallet, skulle *Christianus Sextus* belyse 1900-tallet. Falkberget var også opptatt av at verket skulle være så realistisk som mulig, han ga uttrykk for at: «ikke noe i miljøet må være galt. Ikke noe må hende som ikke kunde være hendt» (Lund-Iversen, 1971:10).

Georg Lukács er en viktig marxistisk litteraturviter, ifølge ham viser realistisk kunst frem «menneskets totalitet, det hele mennesket i en samfunnsmessig helhet» (Claudi, 2013:148). På den måten kan litteraturen bidra til å avdekke menneskenes livsbetingelser (Claudi, 2013:148).

I marxistisk litteraturteori skal litteraturforskeren undersøke hvordan litteraturen forholder seg til det samfunnet den springer ut av. Claudi utdyper det med at:

Ofte spør marxistiske litteraturstudier hva verket forteller om omgivelsene den har oppstått innenfor, hvordan disse omgivelsene setter sitt avtrykk i det, og hvorvidt det enkelte verket eller litteraturen som sådan kan bidra til å avsløre ideologiens falske bevissthetsformer (Claudi, 2013:148).

Selv om jeg har valgt å benytte meg av en historiserende innfallsvinkel til forfatterskapet, som grenser opp til historisk-biografisk metode, har jeg vært klar over skillet mellom forfatter og forteller, og at det ikke er Falkberget sine egne tanker og psykologi som nedfeller seg uformidlet på sidene. Det er påfallende hvordan verket sier noe om det samfunnet det ble skrevet i, samt det samfunnet det handler om. Derfor er jeg inspirert av marxistisk litteraturteoris vilje og evne til å lese i lys av samfunnet, historien og klasseforskjeller. Dette er ingen utelukkende marxistisk analyse, men det har vært viktig å bruke marxistisk litteraturteori for å trekke fokuset fra forfatteren og ut i samfunnet. Det har også vært viktig å se Falkberget og Røros i lys av et internasjonalt perspektiv.

Per Thomas Andersen skriver at Falkberget blir omtalt som heimstaddikter i litteraturhistorien (Andersen, 2001:356). Selv om det ikke er noe negativt å bli fremstilt som heimstaddikter, er jeg er enig med Andersen som påpeker at det er en uheldig plassering for Falkberget sin del. Han antyder at selv om Falkbergets litteratur var lagt til Rørosområdet, var han i en viss forstand den mest internasjonale forfatteren av alle nye forfattere på begynnelsen av 1900-tallet (Andersen, 2001:356). Andersen begrunner det med at gruvedriften var et internasjonalt foretak som skapte et internasjonalt miljø (Andersen, 2001:356-357). Dette synes godt i Falkbergets litteratur. Det Røros som skildres, består av tyskere, dansker, svensker og nordmenn, samlet i gruva. Det er derfor et paradoks at Falkberget blir sett på som heimstaddikter, da han var en av de mest internasjonale forfatterne i perioden.

For å forstå skildringene av gruvelivet og gruvedriften, er det viktig å kjenne den historiske bakgrunnen. Røros Kobberverk var hele fundamentet for Rørossamfunnet, det ble grunnlagt i 1644 og var i drift helt frem til 1977. Historiker Ståle Dyrvik skriver at kobberverket på Røros var et av de aller mest lønnsomme industrielle prosjektene fra denne perioden (Dyrvik, 2011:121). Noe av grunnen til det er at partisipantskapet, deleierne ved Kobberverket, fikk betydelige rettigheter eller privilegier av den dansk-norske kongen Christian 4. til å utnytte naturressurser og arbeidskraft. Det betydde at innenfor cirkumferensen, det vil si et område som omfattet en sirkel med sentrum i Gamle Stortvart gruve med radius på fire mil, hadde de enerett

til alle ressurser som var nødvendig for driften av gruvene (Dyrvik, 2011:123). Det kunne dreie seg om vassdrag, skog og forekomster av malm. De kunne også kreve arbeidskraft om det trengtes. Det var sjelden nødvendig da de fleste allerede tok arbeid i forskjellige former. Lønnen var kjærkommen for de aller fleste.

I 1723 ble malmgrunnet for Christianus Sextus gruve, opprinnelig Sandkjernen gruve, senere også kalt bare Sextus, oppdaget (Nissen, 1976:80). Gruva var i drift i tre perioder, og den første varte fra 1725 til 1763 – og det er i de tidlige årene her handlingen i Falkbergets romanserie er lagt. Den store nordiske krig var nettopp over, området var preget av vonde nødsår og gruva ble en viktig tilvekst (Kojen, 2004:18). Det er viktig å påpeke at selv om Falkberget bruker Christianus Sextus gruve som historisk inspirasjon for romanverket, var gruva i virkeligheten aldri en «egen» gruve slik det kommer til uttrykk i romanen, men underlagt Røros Kobberverk fra starten av. Likevel er kampen om finneretten en reell historisk konflikt. Kampen sto da mellom fjellbonden Peder Monsen Rugelsjøen og organisten Mathias Volqvarts Brun. Rugelsjøen blir skildret som en karakter med samme navn i *Christianus Sextus*, mens Brun er en modell for karakteren Adam Salomon Dopp (Amdam, 1995:462). Amdam trekker frem denne menneskelige konflikten, og mener den «gir romansyklusen dens individualistiske perspektiv» (Amdam, 1995:462). Verket skildrer hvordan menneskene arbeidet og levde.

Livet på fjellet og ved gruvene var hardt. Været har alltid vært en utfordring i Rørosområdet, og i takt med skoghogst ble fjellet snauere og snauere. Arbeidet var tungt og det var ikke mange timene per dag gruvearbeiderne så dagslys. I dårlige økonomiske tider var usikkerheten for om man var sikret arbeid og sulten stor. Likevel var det mange som søkte lykken til Bergstaden. Kojen trekker frem at «faglærte og ufaglærte geseller fra Schleswig-Holstein og Sachsen, frisere, dansker og svensker eller folk fra norske bygder» strømmet til (Kojen, 2004:14). Geseller var utlærte medhjelpere eller svenner, og ordet ble brukt ved bergverk om de eldste og beste gruvearbeiderne. De dannet det som har blitt kalt et kosmopolitisk samfunn eller miljø, og det fikk sin egen særpregede kultur (Kværneng, 1948:71). Alle kom med egne språk og skikker som ble smeltet sammen, eller det ble laget nye. Miljøet var preget av yrket, gruvesamfunnet og det harde arbeidet.

Et av Johan Falkbergets mål for *Christianus Sextus* var som nevnt å skrive et norsk-svensk folkepos for å vise at menneskene sto sammen i gruvene på tross av flere kriger (Svenne, 2014:51). De to rikene det er snakk om er Danmark-Norge og Sverige, og de vanvittige krigene var blant annet den skånske krig 1675-1679 med Gyldenløvefeiden, og den store nordiske krig 1700-1721. Under den førstnevnte ble Røros satt i fyr både i 1678 og 1679. I utgangspunktet

var folk flest, på både norsk og svensk side av grensen, positivt innstilt til sine naboer. Det ble ført handel mellom landene, man søkte arbeid på tvers av grensene, og det var vanlig at en familie kunne være spredt utover på begge sider. Krigene skapte splid mellom mennesker som egentlig var venner. Amdam påpeker at valget av nettopp dette tidsrommet ikke er tilfeldig for Falkberget i 1927, det er «1720-årene, nødstiden etter Den store nordiske krig, som har gitt Falkberget utløsning for tanker han var opptatt av i 1920- og 30-årene, den økonomiske, politiske og kulturelle uro etter Den første verdenskrig» (Amdam, 1995:461). Lest i et marxistisk perspektiv, er valget av periode viktig. De økonomiske urolighetene førte til at det ble større utbygging av materielle og menneskelige ressurser, og klasseforskjellene kom bedre til syne.

Samfunnet rundt gravene var som nevnt tidligere sterkt hierarkisk, og rangordningen omfattet alle (Kojen, 2004:13). På Røros fantes det på 1600- og 1700-tallet i realiteten bare to store samfunnsklasser, overklassen og underklassen, slik det også var i resten av Norge (Dyrvik, 2011:161). For Røros sin del besto ikke overklassen av handelsmenn slik tendensen var ellers i Norge, men av funksjonærene ved Kobbervetket (Kværneng, 1948:137). Kværneng skriver at «ingen fremmede kjøpmenn fikk høve til å slå seg ned der oppe, -kobbervetket hadde privilegierett på all handel og noen annen industri enn gruveindustrien var det ikke mulig å slå seg opp på» (Kværneng, 1948:137). Gruvedriften var på mange måter med å skape en ny samfunnsklasse: arbeiderklassen. Likevel kan vi si at gruvearbeiderne og arbeiderklassen tilhørte underklassen på 1700-tallet. Det var ingenting i midten, men innad i samfunnsklassene ser vi et hierarkisk system etter hvilken yrkestittel man hadde. Restene etter klassesdelingen og hierarkiet kan man fortsatt se i Røros kirke. Interiøret i Bergstaden Ziir gjenspeiler gruppens plassering (Kojen, 2004:13).

Som gruvearbeider i blant annet Christianus Sextus fikk Johan Falkberget et godt innblikk i hvordan livet ved gravene var. Han fikk også se hvordan økonomien kunne svinge. For ved Sextus gruve begynte nedtrappingen på slutten av 1800-tallet. I 1920-årene var det liten aktivitet ved alle kobbervetkets gruver, og det ble ingen forbedring i 1930-årene. Det var i disse årene Falkberget skrev *Christianus Sextus*, og også gjorde en innsats både politisk og økonomisk for å berge Røros Kobbervetk. Anders Sakrisvoll skriver at i disse årene ble det investert omtrent 3 millioner i gruveindustrien, og Falkberget sto for det meste av pengene (Sakrisvoll, 1999:26). Pengene kom blant annet gjennom «tiggerferder» til hovedstaden (Berg og Ottosen, 1989:60). Som Arbeiderparti-representant sikret han fra talerstolen på Stortinget også statsgarantier. Falkberget var også en stund nestformann i styret i Røros Kobbervetk. Den litteraturhistoriske

og historiske bakgrunnen er viktig for å forstå verket, og det historiske har også vært hovedfokuset i resepsjonen av Falkberget og *Christianus Sextus*.

1.3 Resepsjon

Christianus Sextus utkom i tre bind i årene 1927, 1931 og 1935, og romanene ble i det store og hele godt mottatt. Theodor Caspari for *Aftenposten* skrev om *De første geseller*, og han mente at han ikke hadde sett «den fortærende sult og ødemarkens ensomhet» så gripende skildret som hos Falkberget (Caspari, 7. desember 1927). Forfatter og kritiker Ronald Fangen skrev i *Tidens tegn*, gjengitt av *Aftenposten*, om *I hammerens tegn* at «bokens største verdi er imidlertid ikke den historiske skildring, men den innlevelse i disse enfoldige, sterke og stride menneskers forestillingsverden. Den er fuldkommen god» (Fangen, 3. desember 1931). Romanene ble også godt mottatt i Sverige. Redaktøren Adolf Backmans ord ble gjengitt på norsk i *Arbeidets Rett*, og han mente skildringen var «en gave fra en annen nasjon som alle svenske kan føle sig lykkelig over» (Backman, 8. januar 1935).

Den gode mottakelsen i Sverige førte også til at det ble snakket om at Falkberget burde få Nobels Litteraturpris. *Aftenposten* skrev i 1936 at en av de ledende Stockholmsaviser hadde nevnt han som en av kandidatene, og at «for Johan Falkberget vilde Nobelprisen vel være på sin plass. Ingen fortjener den bedre enn han» (*Aftenposten*, 17. januar 1936). Dette synet delte også publisisten Annie Wall. Hun skrev i *Hälsingborgs Dagblad*, gjengitt i *Aftenposten*, at trilogien var et mektig, storslagent folke-epos som stiller Falkberget blant Norges fremste forfattere, som Hamsun og Undset, og at det var en selvfølge at Falkberget burde bli tildelt prisen (*Aftenposten*, 17. januar 1936). Wall bruker også samme betegnelse på verkene som Falkberget, folke-epos, som viser at verkene ble mottatt slik Falkbergets intensjon var.

Falkberget hadde tidligere fått kritikk for ukorrekte historiske opplysninger i *Eli Sjursdotter* (1913), og selv om ikke *Christianus Sextus* skulle være noe faglitterært historisk verk gikk han inn for at alt skulle være historisk korrekt (Lund-Iversen, 1980:50). Likevel opplevde han å få litt kritikk for *Christianus Sextus* på Røros. Olav Guldal i *Arbeidets Rett* mente at Falkberget blant annet burde ha brukt de riktige navnene på alle hovedkarakterene. Han skrev at «dette navnet Dopp passer så dårlig på den mann Falkberget skildrer. Skurferen er nemlig Mathias Volqvarts Brun» (Guldal, 6. desember 1927). Han mente også at Falkberget hadde brukt dialektord og uttrykk som virket fjerne for folk på Røros (Guldal, 6. desember 1927).

Selv om Falkberget ble nevnt i nobeldiskusjonen og kritikken nesten utelukkende var god, skrev han i et brev i 1936 at boksalgene var dårlige: «Det gikk nok ikke bra med 'Sextus' - over disken,

og jeg har været nokså skuffet og missmodig. Nogen forretning er det nok ikke å ha mig på forlaget. Jeg kan liksom ikke hjelpe for det» (Sakrisvoll, 2009:86). Falkberget har ingen fremtredende plass i norsk litteraturhistorie, og det kan tyde på at han har kommet i skyggen av andre store forfattere i Norge. Han har også fått en liten plass i skoleverket, og er nå tilnærmet glemt. Et problem som oppsto i arbeidet med denne masteroppgaven, er at bøkene til Johan Falkberget ikke blir solgt. Jeg sendte derfor en e-post til Aschehoug forlag som svarte at «ingen leser klassikerne lengre, så derfor har vi sluttet å produsere dem». Et mål med denne oppgaven er å aktualisere Johan Falkberget og *Christianus Sextus*, derfor har jeg i arbeidet brukt den nyeste utgaven av verket. Trilogien ble utgitt i ett bind, i serien Aschehoug Tradisjon i 2004. Referanser i teksten til denne utgaven vil etter første referanse bare bli markert med sidetall i parentes.

Til tross for at Falkberget ikke er fremtredende i litteraturhistorien finnes det en del litteratur om Falkberget, hans liv og forfatterskap. Det biografiske har ofte stått i sentrum. Mye av den tidlige litteraturforskningen har også dreid seg om å analysere med en tilnærmet historisk-biografisk metode. I analyser av verkene blir det ofte henvist til Falkbergets politiske syn og hans kristne tro – ofte i form av nestekjærlighet. Dette ser vi i *Falkberget nå* (1980) og *Vendt mot lyset* (2009), to artikkelsamlinger om hans liv og diktning. Det har også blitt skrevet flere hovedoppgaver med et historisk perspektiv på *Christianus Sextus*. I arbeidet med historiske faktorer har jeg særlig støttet meg til Jon Kværnengs *Den historiske bakgrunn for Johan Falkbergets Christianus Sextus*. En gammel, men fortsatt god hovedoppgave i norsk til språklig-historisk embetseksamen, skrevet i 1948 ved universitetet i Oslo. Carl Lauritz Lund-Iversens hovedoppgave i nordisk litteratur, ved universitetet i Oslo fra 1971: *Tidsoppfatningen i Johan Falkbergets Christianus Sextus*, har også hjulpet meg på veien.

I resepsjonen har det historiske ofte stått i fokus, likevel har det kommet enkelte analyser som har fokusert på symbolbruk hos Falkberget. Blant annet kom Kristian Magnus Kommandantvoll med en 2-binds doktoravhandling i 1971, *Johan Falkbergets bergmannsverden. Mennesker, motiver og symboler*. Denne doktoravhandlingen har jeg valgt å ikke legge særlig vekt på, da jeg mener Kommandantvoll trekker symbolikken for langt i enkelte tilfeller og overanalyserer. Kommandantvolls fokus ligger ofte på det mystiske og religiøse, og han skriver lite om det sosialpolitiske som jeg vil fokusere på. Jeg er enig med Kommandantvolls opposisjon påpekte at «I dei sterkt symboliserande tolkingane til doktoranden tykkjer eg at den realistiske epikeren Falkberget

kjem for mykje bort. Her er ein tendens til at den episke fiksjonsverda støtt skal vera noko meir eller noko anna enn det som ho realistisk sett er» (Mæhle, 1973:203).

En rekke lesninger av Falkberget fokuserer på hans kristne motiver, og at det finnes et underliggende kristent budskap i hans verk. Slik er det også for *Christianus Sextus*. Jeg er ikke uenig i dette, men jeg mener enkelte legger for stor vekt på det *kristne* budskapet. Nestekjærlighet er ikke utelukkende et kristent fenomen, men gjelder for de fleste religioner og livssyn. For meg virker det som at arbeiderbevegelsens idegrunnlag veier like tungt. Som Falkberget selv sier: han er først og fremst en «bergmann» (jf. det innledende sitatet på side 5). Nestekjærlighet kan derfor ses på som noe som skjer mellom menneskene, uten at handlingene er religiøst begrunnet. Det kommer tydelig til uttrykk i *Christianus Sextus* at Falkberget ville vise hvordan man kan og bør leve, gjennom arbeid og solidaritet til sine arbeidskamerater. Det sosialpolitiske står ofte i fokus, og gjennom å bruke bibeluttrykk, salmer og lignelser har Falkberget forsterket kontrasten mellom fattig og rik. *Christianus Sextus* forteller oss ikke hvilken trosretning vi bør tilhøre, men hvilke verdier og holdninger vi bør etterleve. «Bergmannen» slik den fremstår i trilogien blir både en motsetning til og en form for løsning på kapitalismens mennesker, som jeg vil diskutere videre i oppgaven.

1.4 Bergmannsbegrepet

Siden jeg i denne oppgaven skal se på «bergmannen» som både en gruvearbeider, et symbol for arbeiderklassen, og som metafor for å skille det verdifulle fra slagget, vil jeg definere hva jeg legger i begrepet «bergmann». Selv om «bergmannen» helt konkret er en gruvearbeider, er det tydelig at for Falkberget er «bergmannen» noe mer. Dette gjelder også for den litteraturen som beskriver Falkberget og hans litteratur. Falkberget blir ofte beskrevet med sine egne ord, som en «bergmann» som skriver i lyset fra sin «bergmannslampe» (Falkberget, 1948).

Selv om begrepet er mye brukt, både av Falkberget og i resepsjonen, finnes det ingen klar definisjon av «bergmannen». I *Christianus Sextus* står det om «bergmannen» at: «En bergmann måtte ikke bare sitte inne med kløkt og viten --- det var enda viktigere at han i ortene gikk med et brennende lys bak sitt blikk så han klarte å se inn i det lukkede fjell» (Falkberget, 2004:405). Det viser at «bergmannen» var ikke bare gruvearbeider, han hadde også en indre motivasjon og driv etter å finne edelt metall. Det at han hadde et brennende lys bak sitt blikk underbygger påstanden om at «bergmannen» er en metafor for å finne den edle malm i betydningen av å se det verdifulle hos seg selv og hos andre.

«Bergmannen» skiller seg fra gruvearbeideren på flere måter. En «bergmann» er først og fremst en arbeider med god arbeidsmoral, og en arbeider med solidaritet til sine arbeidskamerater. «Bergmannen» har verdier som kunnskap, mot, utholdenhet, rettferdighet, god moral og nestekjærighet – noe som gjør at han evner å se det verdifulle i medmennesker og livet. «Bergmannens» verdier gjelder ikke bare for menn. Kvinner og barn kan ha de samme kvalitetene, og vi kan derfor si at hele «bergmannsfamilien» inngår i bergmannsbegrepet. Gjennom fremstillingen av «bergmannen» har ikke Falkberget bare belyst et klassesdelt samfunn, han har også skapt et ideal å leve etter. Et ideal han selv fulgte (jf. det innledende sitatet på side 5). Han har med «bergmannen» skapt en sterk kontrast til kapitalistene, og det han kalte arbeidsherrene i samfunnet. Jeg vil i denne oppgaven diskutere hvordan Falkberget med hjelp av «bergmannen» belyser det klassesdelte samfunnet. For å forstå bergmannsmotivet starter jeg med en overordnet analyse av fortellemåten.

2.0 Overordnet analyse og handlingsreferat

Trilogien *Christianus Sextus* har fått betegnelsen kollektivroman. Den er kompleks og uoversiktlig, derfor velger jeg å gjøre en kort narratologisk analyse for å synliggjøre og vise hvordan fortellemåten fungerer. Fortellemåten i *Christianus Sextus* er viktig med tanke på hvordan «bergmannen» fremstilles, og hvordan forskjellene mellom samfunnsklassene kommer til uttrykk. I romanene følger vi en større gruppe mennesker, og vi får følge mange individer tett i livet på fjellet. Det er selve folkemassen som blir skildret. Lund-Iversen mener at det er gruva som er hovedpersonen, han konstaterer at «her er det gruva som er det historiske, geografiske og tematiske samlingspunkt. Gruva er hovedperson og helt, og knytter menneskene sammen i et skjebnefellesskap» (Lund-Iversen, 1980:15). Gruvedriften er det naturlige samlingspunktet, som alle menneskene og yrkesgruppene har til felles – selv om de tilhører ulike samfunnsklasser. I et marxistisk perspektiv er dette viktig. Claudi beskriver Lukács syn på realisme på denne måten: «i realistisk litteratur framstilles individet ikke som fremmedgjort og sosialt isolert, [...] men som en del av en større helhet» (Claudi, 2013:148). Derfor er fokuset på helheten avgjørende for å forstå menneskene.

Jeg er enig i at gruvedriften er samlingspunktet og at romanene er kollektivromaner, likevel er noen karakterer mer sentrale enn andre. Den første vi møter er Adam Salomon Dopp, han blir på mange måter en hovedperson i *Christianus Sextus*. Det er for eksempel hans gruvedrift som ligger i fokus, og han er en gjennomgående karakter fra begynnelse til slutt. Det første kapittelet i verket har tittelen «Adam Salomon Dopp», og starter med et utdrag av en bønn. Deretter kommer vi direkte inn i handlingen, in medias res, ved at Dopp introduseres slik: «Forhenværende bergløytnant nå organist og regnskapsfører Adam Salomon Dopp la dr. Kingos *Kirke-Psalmebog* stille og tankefull fra seg på pulten» (9). En annen viktig karakter for historien, og for Dopp, er hans hustru Elisabeth.

En igangsettende konflikt i *Christianus Sextus* er at Dopp påberoper seg finneretten til gravene ved Sandkjønnfjellet, det gjør også Peder Monsen Rugelsjøen. Løsningen blir at ertzscheideren og bonden Peder etter hvert får jobb av Dopp ved gravene. Det gjør også tretten svensker fra Jämtland som har tatt veien over grensen. De møter vi tidlig i *De første geseller*, og tittelen viser at de er viktige for fortellingen, da de er de første som får jobb ved gruva til Dopp. Av de tretten jämtene følger vi særlig smeden Jöns fra Bodmyran. Han gifter seg med Dråka eller Litj-Kari fra Gammelgården i Stugudalen. Hennes familie, Stor-Kari, Ola, Faste og Henning, blir også skildret. Andre karakterer og forhold vi får kjennskap til er det spesielle forholdet mellom krigsknekten Brodde og jenta Gölin, gruvearbeideren Blind-Steffa, stiger Koch, Mikkel

Borchgrevink, direktør Bredal og fyrhaueren Kristen Kommandant. Stigeren var en arbeidsformann med forskjellig ansvar ved et bergverk, og en fyrhauer var delaktig i å fyrsette gruva for at man skulle kunne utvinne malm.

Trilogien avsluttes med kroningsdagen til den nye dansk-norske kongen, Christian 6., den 6. juni 1731. Alle arbeiderne ved Kobbverket har fått fri, og det er en bra dag for alle. Det avsluttes med at Brodde, som har fått jobb som klokker og tårnveker, ringer i klokkene på kirka. Gölin har klatret opp i tårnet og vinker ned til Elisabeth. I motsetning til begynnelsen av *Christianus Sextus* hvor Dopp er alene, er mange mennesker samlet til denne begivenheten. Det kan også diskuteres om Blind-Steffa deltar i form av en våk som sirkler over på himmelen. Det at vi starter trilogien med en enkelt karakter og avslutter den med mange, kan tyde på at Dopp har lært det fortelleren ville vise: å se det verdifulle i mennesker, og ikke bare i malmen. Dopps karakter har i verket gått gjennom flere prøvelser, og har måttet ta flere moralske valg. Gjennom disse har han lært at det er viktig med solidaritet til sine arbeidskamerater og medmennesker. Han har sett hvor viktig menneskene er, og ikke at det bare handler om profitt.

Det er en forutsetning i narratologien at det er et skille mellom historie og diskurs. I *Christianus Sextus* er historien kronologisk, mens diskursen ikke er det. Tiden historien spenner seg gjennom er 1720-tallet. Historien starter i romanen *De første geseller* på våren rundt år 1723, og slutter 24. desember. Falkberget oppgir selv ikke noe årstall, men det kommer frem at den store nordiske krig var over (1700-1721). Ofte blir det referert til general Armfeldts armé sitt katastrofale tilbaketog over Tydalsfjellene i januar 1719. Under jämtenes marsj tilbake, i romanen, får vi vite at det er fire år siden. *I hammerens tegn* følger handlingen direkte fra første bok og starter på nyåret, den slutter tidlig vinter. *Tårnvekeren* starter på St. Hallvards dag den 15. mai i 1725. Her får vi også vite årstallet, gjennom at jämten og smeden Jöns fra Bodmyran leser i en kalender. Handlingen i siste romanen slutter 6. juni 1731, som er det avsluttende kapittelets tittel. Selv om historien i *Christianus Sextus* er kronologisk, hopper diskursen frem og tilbake i historiens kronologi og er på den måten anakron (Gaasland, 1999:37). Handlingen kunne blitt ført videre. *Tårnvekeren* har en forholdsvis åpen slutt med flere løse tråder. Likevel fornemmer vi en optimisme i slutten, som ikke har vært tilstede i like stor grad ellers i verket.

Falkberget benytter seg både av analepser og prolepser for å bryte med kronologien. Analepser betegner at diskursen hopper bakover i historiens kronologi, ofte for å supplere informasjon som mangler (Gaasland, 1999:37). Lund-Iversen peker på at Falkberget ofte benytter seg av tilbakeblikk for å fortelle om noe viktig som har skjedd i historien i fortid eller «mellomtid», når vi har fokus på andre karakterer og dermed går tilbake i tid (Lund-Iversen, 1971:4). Motsatt

betegner prolepsen at diskursen hopper fremover i historiens kronologi, det fortelles om en begivenhet som er forut for det punkt historien befinner seg i, skriver litteraturforsker Petter Aaslestad (Aaslestad, 1999:37). Analepser vises både gjennom karakterenes dialog og gjennom fortellerens skildringer. Et eksempel finner vi i *De første geseller*, der møter vi folkene på Gammelgården i Stugudal. På side 57 får vi for første gang høre om når Henning, Ola og Faste kom hjem med våpen og en kiste de hadde tatt fra karolinerne. I dette utdraget får vi et innblikk i Dråkas tanker:

Hun mintes den natten får, 'n Ola og 'n Faste kom hjem igjen fra Svensklægeret – de var bloet på koftene. Om morgenen sto en fire-fem geværer og en jernbeslått kiste oppe på svalen, og på veggen hang en sabel og en blakk ridesadel med sølvbeslag.

Siden torde ikke Stor-Kari og hun for sitt bare liv gå opp på svalen etter at det var blitt mørkt om kveldene. Det fulgte noe nifst med disse tingene etter fienden (57).

Denne delen forteller om en hendelse som har skjedd før handlingen i *Christianus Sextus* tar til, og videre i romanene lærer vi at denne hendelsen var en viktig del av Henning, Ola og Fastes historie.

I *Christianus Sextus* er det en allvitende forteller med en ekstern fortelleposisjon. Det vil si at fortelleren ikke deltar i den historien han forteller (Gaasland, 1999:28). Synsvinkelen er også ekstern. Rolf Gaasland beskriver det som at sanseapparatet er forankret i den eksterne fortelleren og man «får inntrykk av å sanse fiksjonsuniverset fra en posisjon utenfra» (Gaasland, 1999:29). Med tanke på fortellerens temporale plassering i verket, er det her snakk om en etterstilt narrasjon. Det vil si at det fortelles om noe som allerede har skjedd (Gaasland, 1999:27). Dette ser vi i *Christianus Sextus*, ved at den allvitende fortelleren ofte bruker fortidsform av verb. Det er ofte bruk av preteritumsform, men som Lund-Iversen påpeker, slår fortelleren også over i presens i blant annet beskrivelsen av naturen (Lund-Iversen, 1971:47).

Selv om både fortelleposisjonen og synsvinkelen er ekstern har vi ofte en indre fokalisering, ved at vi gis adgang til karakterenes tanker og følelser – slik som i eksempelet med Dråka. Aaslestad bruker uttrykkene intern og ekstern fokalisering for å forklare dette nærmere. Ved intern fokalisering sammenfaller sansningscenteret med en av karakterene (Aaslestad, 1999, s. 85). Likevel kan sansningen bli gjengitt av fortelleren. I *Christianus Sextus* ser vi en veksling av fokalisering mellom flere ulike karakterer. Denne vekslingen skjer ofte hurtig mellom karakterene, og mellom den allvitende fortelleren. Dette ser vi blant annet i møtet og dialogen mellom Kerstin, Peder Monsen Rugelsjøens kone, og Elisabeth Dopp:

«Han skaut to villrena oppi Kampom i dag 'n Per – » kom det stilt fra Kerstin.

Hun la hverken stolthet eller forfengelighet for dagen ved denne dagligdagse opplysning.

«Du har en statelig mann –» sa madame Dopp og stirret skyndsomt omkring seg som hun var redd for at de andre skulle høre hva hun sa. «Tenk at han er skytte!»

Varmen og den fuktige luft hadde for lengst gjort de overtrete proviantkløvjere dorske og søvnige; noen av dem satt alt og duppet med halvt igjenlukkede øyne.

«Han er no fil som folk plå vårrå –» svarte Kerstin da.

«Og du er meget kjær i ham?»

«Kerrr!» ropte Kerstin og så madamen forundret opp i ansiktet – fattet så hva det ble spurt om, og smilte. Et så meningsløst spørsmål hadde hun aldri i sine syndige levedager fått før. Var hun hel-vettug?

Disse menneskene vet aldeles ikke hva kjærlighet er – tenkte madame Dopp. De kjenner ikke Eros! Ikke utenom driftene! (188).

Dette eksempelet viser hvordan Falkberget ved å bruke vekslingen av indre fokalisering viser forskjeller mellom karakterene, og ofte mellom samfunnsklassene. I eksempelet ser vi hva Kerstin og Elisabeth tenker om hverandre, og hvilke forskjeller det er på dem.

Karakterene i *Christianus Sextus* kommer frem gjennom ytre beskrivelser, indre fokalisering, dialoger og tanker. Forskjellene mellom karakterene blir forsterket ved at det brukes dialekt og sosiolekt i blant annet replikker, og at karakterene tilpasser språket etter hvem man snakker med. I sitatet ovenfor ser vi tydelig bruk av dialekt. I den første setningen sier Kerstin på rørosdialekt: «Han skaut to villrena oppi Kampom». For å sette fokus på forskjellene mellom samfunnsklassene har Falkberget også gjort valg med tanke på tiltale av og om karakterer. Herrene i overklassen tiltales og omtales oftest med etternavn, for eksempel direktør Bredal og proviantskriver Lauritzøn, mens de i underklassen omtales med fornavn, for eksempel Peder og Iver dreng. Dette gjelder både når det er fortelleren som forteller, i dialoger og karakterenes tanker. Det er også et poeng å nevne at Dopp blir omtalt og tiltalt ved bruk av etternavn, selv om han ikke utelukkende befinner seg i overklassen. Et annet eksempel på hvordan det veksles i omtale er hvordan ordet direktør varierer i skrivemåte. I overklassen, og når en av underklassen har en dialog med en av overklassen omtales direktøren som «directeur». Enkelte ganger når det er fortellerens stemme vi hører omtales han også som «direktør». Når medlemmer av underklassen snakker sammen kan han bli omtalt som «'rektøren». På den måten kommer underklassens holdninger til overklassen frem, og også hvordan de sosiale normene for tiltale er. Når fortelleren fører ordet brukes det et korrekt skriftspråk, mens i replikker brukes det dagligtale. Sammen med blant annet bruk av fagterminologi, skaper dette en realistisk tone i verket.

Det er vanlig i narratologien å dele rytme inn i fire hovedgrupper: scene, referat, ellipse og pause (Aaslestad, 1999:56). *Christianus Sextus* har eksempler på alle fire, og vi ser ofte forandringer i både rytme og tempo. Scene blir forstått som en konsekvent bruk av replikkvekslinger, og inneholder ofte refererende partier der det fortelles om omstendighetene rundt replikkvekslingen (Aaslestad, 1999:62). Eksempel på både scene og referat ser vi blant annet i *I hammerens tegn* i en samtale mellom den svenske gruvearbeideren Tol Olofsson og krigsknekten Brodde på deres vei over fjellet:

«Var tror Tol Olofsson vi nu är?»

Brodde strakte de sotete hendene opp i solen og gjespet.

Tol sto med ryggen mot ilden. Han svarte ikke. Av og til grep han seg over ene akselen --- det kjentes som en kniv gikk inn der.

«Var tror Tol vi nu är?» gjentok Brodde utålmodig.

«Var vi är?»

Han rettet seg opp og så seg rundt.

«Vi er inte långt från Essand» (307).

Dialogen og monologen er de reneste former for scene skriver Gaasland (1999:38). Med tanke på tempo er det i scenen et sammenfall mellom fortellertid og fortalt tid. I eksempelet ovenfor ser vi hvordan replikkene veksler mellom Brodde og Tol, og at det fortelles om omstendighetene rundt replikkene. I og med at fortellertid og fortalt tid er lik, føles det som vi er direkte inne i handlingen.

Vi finner også eksempler på ellipse, som vil si at man utelater timer, måneder eller år fra diskursen (Gaasland, 1999:39). I *Christianus Sextus* hopper fokuseringen fra karakter til karakter, og vi ser også hopp i tid. I løpet av de to første sidene i kapittelet «Intermezzo» i *Tårnvekteren* ser vi et sprang fra siste søndag i advent til juni. Hele siste roman er i det store og hele preget av høyt tempo, da vi i løpet av vel 300 sider forflytter oss seks år i tid. Falkberget benytter seg også ofte av pauser for å trekke ned tempoet. Her stopper hendelsesforløpet opp mens diskursen løper videre (Gaasland, 1999:40). Dette oppstår som oftest i landskaps- eller personbeskrivelser. Tempoet blir i disse situasjonene derfor lavt, og vi dras inn i landskapet gjennom detaljrike og beskrivende passasjer. Slik som når fortelleren beskriver veien over Kjølen:

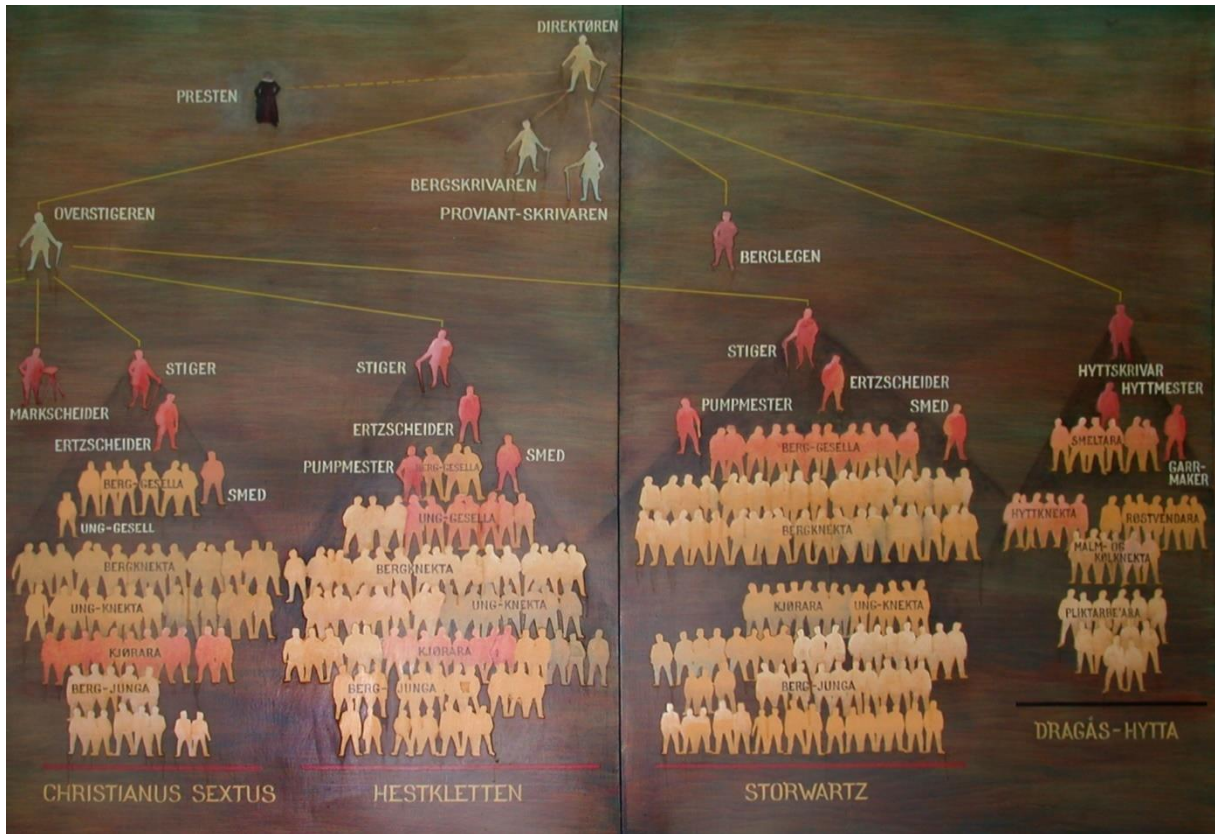
Veien landene imellom snodde seg fram over grå måsårabber, sølvskinnende svaberg, rustbrun bustmyr, blakke finnskjeggmoer, langs strie fjellelver, nynnende sildrebekker, svartstille sjøer, opp og ned kvite, kalde fonner som aldri brånet i noen solvind – til den endelig stakk seg inn i granskogen; dyp og diket var veien blitt av kløvhestens tunge, vuggende gang, kanonøkenes dødstrette tråkk – de som bar selve dødens tunge finger på sin rygg over fra det ene rike til det andre – av generalens og friherrehingstens skarpskodde hover og kavaleriets sprengtritt, dypest og bredest var den blitt av tusener og atter tusener av finske, svenske og norske soldaters såre, blødende fotsåler --- men aller dypest av talløse skarer som i år og dag hadde gått den i sorg for næring (41).

De mange vekslingene i tempo gjør romanene mer levende. Det er også interessant at tempoet øker mer og mer mot slutten av verket. *De første geseller* og *I hammerens tegn* gjør kortere hopp i tid enn *Tårnvekeren*. Det at tempoet øker gjør at vi ledes til å tro at det til slutt vil komme en løsning, men trilogien avsluttes med flere løse tråder. Romanen rommer mange karakterer fra ulike klasser, om noen får vi flere hint om hvordan det vil gå med dem. Det er likevel tydelig at for «bergmannen» er fremtiden fortsatt usikker, men økningen i tempo gjør at vi fornemmer en optimisme. Denne optimismen jeg vil komme tilbake til i del 4. Først skal jeg se nærmere på oppgavens hovedfokus: «bergmannen».

3.0 «Bergmannen»

Gruvesamfunnet på Røros var preget av hierarki, og alt var basert på hvilken yrkestittel man hadde i gruva eller i smeltehytta. I tillegg fantes det også kjørere og trekullbrennere. Nedenfor er et oversiktsbilde over arbeidsstokken ved Røros Kobberverk i 1740. Bildet var en del av en utstilling ved Rørosmuseet, og viser de ulike yrkene fordelt i det historiske hierarkiet.

Utstilling i Rørosmuseet. Foto: Einar Aasen, 2002.

På bildet ser vi at direktøren er øverst på rangstigen og lederen for alle Kobberverkets ansatte. Hvis vi trekker trådene nedover blir han da lederen for alle, men under ham finner vi flere mellomledere. Historisk sett ville en slik kjede for Røros Kobberverk vært: direktør – overstiger – stiger – ertscheider – smed og geseller – og resten av arbeiderne, som fordelte seg i hierarkiet etter alder og arbeidserfaring.

Samfunnet på Røros bestod av to samfunnsklasser, overklassen og underklassen. Overklassen var partisipantskapet og ledelsen ved Røros Kobberverk, det Falkberget kalte arbeidsherrer og det marxistisk teori kaller kapitalister. De hadde mye makt gjennom kongens privilegier:

Gjennom de utstrakte privilegier hadde bergverkseierne fått en herskerstilling overfor bergverksarbeiderne og bøndene innenfor cirkumferensen. De hadde fått en monopolstilling i slekt med den de store bergverkseierne hadde i skogbruksdistriktene og som bergenskjøpmennene hadde i Finnmark. Det var den moderne kapitalistiske parallellen til de gamle adelsherrer og de hoveripliktige bønder (Mykland, 1977:277-278).

Til overklassen hørte også blant annet presten, bergskriveren, overstigeren og berglegen. Økonomiske og kulturelle forskjeller, som språk, klær, boforhold var faktorer som førte til synlige skiller mellom overklasse og underklasse (Dyrvik, 2011:92). Bergskriveren var regnskapsføreren for Kobberverket, og overstigeren var overformannen ved gruvene. Stigere og ertzscheidere hadde mer ansvar og rettigheter enn geseller og knekter, og de fungerte som mellomledere. Likevel tilhørte de arbeiderklassen. Helt nederst finner vi berg-junger og vaskarrysser.

Fra 1600-tallet, via den industrielle revolusjon på 1800-tallet, til moderniseringen og urbaniseringen på 1900-tallet, ser vi hvordan arbeiderklassen utviklet seg i Norge. Fra å tidlig bestå av blant annet gruvearbeidere og sagbruksarbeidere, til å bestå av fabrikkarbeidere utover 1900-tallet (Bull, 2014). Felles er at arbeiderklassen ofte har bestått av flertallet av menneskene i et samfunn. Disse menneskene hadde en lav levestandard sammenlignet med overklassen. Det har også vært slik at det var relativt få muligheter for å komme høyere opp i samfunnsklassene. Arbeidsherrene og kapitalistene, som tilhørte overklassen, var i en slik sosial posisjon at de satt med all makt. Deres rikdom vokste stadig, og det førte til store forskjeller mellom samfunnsklassene (Dyrvik, 2011:272). Claudi skriver at marxismen mente «kapitalismen førte til at verdier og ressurser samles i hendene på en liten klasse kapitalister, og i sin iver etter å sikre seg stadig større profitt vil de utnytte og undertrykke arbeiderklassen stadig mer» (Claudi, 2013:146).

Direktør Hans Bredal var den med mest makt i *Christianus Sextus'* Røros. Hans makt kom både gjennom yrket, Kobberverkets rettigheter i området og hans sosiale status. Dette gjelder også for virkelighetens direktører. Gjennom trilogien ser vi at arbeiderklassen har et anstrengt forhold til overklassen og arbeidsherrene:

Og til øvrigheten hørte også participantene, directeur, oberstiger, bergskriver, hyttemester og kullfoged. De hadde skylden for synkende arbeidspriser, dyrere korn på provianthuset, koppskatt, toll- og bekkenpenger. Når alle gruver florerte og få og ingen sultet lå hatet i sinnene som glør under asken. Ingen kunne se det. De visste snaut om det selv. Like fullt var det der. Et vindpust – og det blusset opp i rød og fresende flamme (903).

Her ser vi hvordan forholdet mellom arbeiderklassen og kapitalistene blir beskrevet i *Christianus Sextus*. Det var alltid, både i romanen og i realiteten, et underliggende hat rettet mot arbeidsherrene, de som bestemte hvorvidt arbeiderne ville ha mat på bordet neste dag. Dette hatet kom fra den stadige usikkerheten de levde under. Arbeiderne var avhengige av arbeid, og således avhengige av arbeidsherrene. Det hersket likevel en tanke om at arbeidsherrene tilegnet seg profitt som egentlig skulle gått til arbeiderne. For å drøfte måten Falkberget har belyst klasseforskjellene har «bergmannen» fått fokus i denne oppgaven. «Bergmannen» fremstår i romanene som en klar kontrast til arbeidsherrene, 1700-tallets kapitalister. I det følgende vil jeg se på ulike typer «bergmenn» for å underbygge dette.

3.1 De ulike «bergmenn»

Christianus Sextus handler om gruvearbeideren og «bergmannen», og hans liv og arbeid. Kojen har beskrevet det på denne måten: «Fra perm til perm forteller *Christianus Sextus* om arbeid, om arbeidet som forbannelse og svøpe, om arbeidet som brød og livsens lykke, og framfor alt om arbeid og solidaritet som overlegne verdier i forhold til krig og fiendskap» (Kojen, 1980:148). Dette sammenfaller godt med de tre betydningene av bergmannsbegrepet som jeg nevnte i innledningen. «Bergmannen» er først og fremst en gruvearbeider, men den er også et symbol for alle arbeidere og et sett med verdier. «Bergmannen» har en solidaritet for andre. Kojen skriver videre at denne solidariteten favner vidt, «den omslutter Bergstaden og vidda, arbeidet, og først og sist menneskene – arbeidskameratene» (Kojen, 1980:155). Når Falkberget gjør «bergmannen» til et symbol for hele arbeiderklassen favner solidariteten enda videre. «Bergmannen» er ikke bare et symbol for gruvearbeidere, men alle arbeidere og deres familie, og en måte å leve på.

I *Christianus Sextus* finner vi ikke bare én type «bergmann». «Bergmannen» tar ulike former og vi finner ham på ulike trinn av hierarkiet. I denne delen av oppgaven vil jeg trekke frem fire karakterer fra *Christianus Sextus*, for å diskutere hvordan «bergmannens» egenskaper og verdier kommer til uttrykk i romanene, og hvordan de viser de tre betydningene av bergmannsbegrepet. Det er flere karakterer fra trilogien som kunne blitt trukket frem i beskrivelsen av ulike bergmannstyper. Jeg velger å se nærmere på Adam Salomon Dopp, Peder Monsen Rugelsjøen, Jöns fra Bodmyran og Kristen Kommandant, for å diskutere hvordan romanen utvikler samfunnspektivet gjennom dem.

3.1.1 Adam Salomon Dopp

I *Christianus Sextus* heter Kobberverkets direktør Hans Bredal. Det kommer klart frem i romanene at han står over alle andre, og at han også selv oppfatter seg som den øverste i samfunnet. Direktør Bredal har i *Christianus Sextus* lite til overs for Dopp, og at han starter en konkurrerende gruve. Bredal gjør sitt for at Dopp ikke skal lykkes. Både fordi han vil beskytte sitt eget kobberverk og sin sosiale posisjon. Det kommer også frem av historien at Dopp tidligere hadde blitt fratatt sin tittel som bergløytnant, at han måtte slutte ved gruvene ved Storwartz og ta jobb hos proviantskriveren. Partisipantskapet og de kondisjonerte ser ikke på Dopp som en likemann på grunn av degraderingen, og han er på mange måter utenfor «det gode selskap». For underklassen sin del ses han fortsatt på som en del av overklassen. Ystad skriver at «i fremstillingen av Adam Salomon Dopp har Falkberget skapt en ‘medierende person’, et individ som representerer flere av de typiske sider ved tidens miljø og samfunnsorden» (Ystad, 1980:87). Ystads beskrivelse er treffende og peker på at han både har trekk som representerer overklassen og underklassen. På den måten beveger han seg vertikalt i det hierarkiske systemet som romanene skildrer, og det setter ham i skiftende sosiale posisjoner (Ystad, 1980:87).

Både Adam Salomon Dopp og hans hustru Elisabeth Irgens mener de ble urettferdig behandlet med degraderingen. Dopp har under sitt arbeid ved Storwartz gjort en feil ved et innslag fra Gyldenløves ort, men Dopp mener det var direktør Bredal som stanset ham for tidlig. Da innslaget ikke førte til et funn, mistet han sine penger og han ble degradert og utelukket fra overklassen. Dopps intense jakt etter edelt metall må derfor sies å være todelt. Dels fordi han vil vise at han er «storkar» på linje med direktør Bredal, men også fordi gruvearbeideren i han ikke vil gi seg før han har funnet det edle metall. Flere ganger i romanene ser vi hvordan Dopp nærmest sliter seg ut i jakten på kobber og profitt. Så selv om Dopp ikke tilhører underklassen, skiller han seg fra andre i overklassen fordi han selv rir ut, tilbringer dager i fjellet, i dårlig vær, med lite mat for å finne tegn til kobber. Dopp blir en «bergmann», men ikke direktøren Hans Bredal, fordi Dopp selv gjør arbeidet og søker etter malm. Han har en indre vilje (jf. Falkbergets egne ord i sitatet på side 8).

Trilogien innledes med Dopp, og mye av historien handler om ham og hans gruve. Dopp er en sammensatt karakter. Han rives mellom overklasse og underklasse. Mellom å gjøre det rette for mennesker og det som vil gagne ham selv. På den ene siden ser vi han slik karakteren Mikkel Borchgrevink ofte gjør; i *De første geseller* ser vi Bredal og Dopp gjennom hans øyne: «Se nå på disse to, Bredal og Dopp! I den tid – siden han lærte dem å kjenne - var de uomtvistelig blitt galere og galere. De sloss om makt, ære og rikdom dolket hverandre forfra og bakfra, etterpå

stilte de seg opp i hver sin tårnglugg og galte for publikum – tvende haner lik» (91). Her fremstilles det tydelig at Bredal og Dopp er like, og at begge to ønsker suksess – koste hva det koste vil. Likevel finner vi trekk hos Dopp som gjør at han kommer i kontrast til direktør Bredal. Dopp har til tider et vanskelig forhold til penger og kapital. Dopp sier: «Pengene er alltid og under alle himmelstrøk en forbandelse. Har du noen gang tenkt over det? De er den store dragesæd i verden; der den såes, vokser hadet, uærligheten, forsimplingen, løgnen og all tenkelig djevleskap opp igjen» (229). Så selv om han tar del i profittjaget, ser han hvilke konsekvenser det kan ha for et samfunn.

Adam Salomon Dopps bergverkskarriere er preget av drømmer og visjoner – og alltid en tro på at det vil ligge verdifullt metall bak neste hammerslag. Ironien er at den orten, gruvegangen, som viser seg å bli den mest innbringende, Elisabeth Ort, ble anlagt nærmest i en trass mot situasjonen han da befinner seg i. Dopp mangler kapital, og har nettopp hatt et nedslående møte med investoren Hornemann. Han er dermed helt avhengig av et nytt funn. Karrieren og det å lykkes er viktig for Dopp. Når han likevel må gi fra seg gruva innser han at ikke karrieren er det viktigste. Vi får et innblikk i hans tanker: «Han hadde engang stirret seg blind på sin karrière. Det var nøkkelhullet hvorigjennom han så alt: velferd, ry og ære. Alt som ikke syntes å tjene karrièren raste han mot» (642). Det som snur situasjonen er at hans kone Elisabeth lover å elske ham uansett. «Var han så sant bergløytnanten for henne – bergløytnanten til hest. Da kunne bommen for hans karrière gå ned, eller opp – som den lystet» (644). Så på grunn av Elisabeth og hennes kjærlighet blir ikke nedturen for stor, og han tar jobben som stiger i gruva han en gang eide.

Som leder skiller Dopp seg fra andre ledere ved kobberverkene, både i romanene og med tanke på datidens virkeligheten. Selv om valgmulighetene hans er små, ansetter han gjerne de som ved første øyekast ikke ville vært det naturlige valget. Dette gjentar seg flere ganger, for eksempel med fyrhauer og stiger Qvat, de tretten jämtene, smedknekten Vass-skvetten og drengen Vognhjulet. Ofte viser det seg at de gjør en god jobb, og vokser med stillingen. Dopp gjør ikke forskjell på folk, og ser en arbeider for en arbeider. Han bryr seg lite om hvor de kommer fra, og hva de har gjort tidligere i livet. Dette er et godt eksempel på hvordan «bergmannen» blir en metafor for et menneskesyn. Dopp ser det verdifulle hos sine arbeidere. Alle kan gjøre en like god jobb, bare de får muligheten. Det var også avgjørende at Dopp tenkte på denne måten, siden han ikke hadde store ressurser kunne han ikke velge og vrake i arbeidskraft. Når han ansetter Brodde, og ser hvilke kvaliteter han har, fortelles det: «Hadde bergløytnant Dopp sett en rune ingen andre så i Broddes furete ansikt? Den enøyde bergmann

og den enfootete soldat møttes ved felles front i den evige krig – kampen for brødet!» (590-591). Her ser vi hvordan «bergmannen» er mer enn en gruvearbeider, hvordan han er mer enn en mann. Dopp ser forbi Broddes fremtoning, og at han mangler en fot. Han ser at han har en verdi.

En stadig tilbakevendende konflikt for Dopp i *Christianus Sextus* er saken om finneretten. Både Adam Salomon Dopp og Peder Monsen Rugelsjøen hevder at de fant malm først. Selv om Dopp finner malmen i hula til Heinrich Qvat, er Qvat aldri med i diskusjonen. Det kommer frem av historien at Dopp leverte inn sitt krav før Peder, men det blir tidlig kjent at Peder skal ha vært der først. For Kobberverket sin del er det best at Peder tilkjennes finneretten, på den måten har de kontroll over situasjonen. For en mann som Peder Monsen Rugelsjøen, ertscheider og del av underklassen, ville aldri startet opp en konkurrerende gruve drift. Dopp kjemper lenge for å holde på sitt krav, men til slutt bygger den dårlige samvittigheten seg opp. Han kjenner selv at han har behandlet Peder dårlig. Dopp sier blant annet om Peder at «*Han* er det som har de rene hender. Han er adelsmannen. Ikke jeg!» (229). Denne dårlige samvittigheten fører til at Dopp vil gjøre det godt igjen. Hans forslag er at hvis Peder fraskriver seg sitt krav, vil han få en kompensasjon i form av penger og jobb ved Christianus Sextus gruve.

Etter hvert viser det seg at Adam Salomon Dopps kamp for et fungerende gruvefelt ikke fører frem, og han må som nevnt legge gruva under Røros Kobberverk. Dopp mener han igjen har blitt urettferdig behandlet. Det står: «Forfengelig, stormannsvanvidd, ydmykhet, skam og skjensel kjempet om hans usle sjel» (809). Da bestemmer han seg for å kjempe for rettferdighet nok en gang, og han legger planer for hvordan han igjen skal reise seg. Det som har endret seg nå, er at han også vil kjempe for å gi Peder den rettferdigheten han fortjener. Som menneske og arbeidsleder har han nå utviklet en solidaritet for sine arbeidere.

3.1.2 Peder Monsen Rugelsjøen

Peder Monsen Rugelsjøen er en viktig karakter i *Christianus Sextus*. Han har mange kvaliteter som gjør han til en «bergmann», og til et forbilde for både Dopp og «den vanlige» gruvearbeideren. I konflikten om finneretten står to menn, den ene bergløytnant, den andre ertscheider. Peder Monsen Rugelsjøen er ertscheideren, og fremstår i trilogien som den *rette* «bergmann». Han har en inngående kunnskap om fjellet han bor i, berget han slår i og i sitt yrke som ertscheider. Han er det Falkberget kaller «en fjellet og malmens sønn» (Falkberget, 1948:84). Peders liv, som så mange andres, styres av Kobberverket og yrket som gruvearbeider. Likevel blir hans rolle å gå foran å vise vei, gjennom de valgene han tar og hans arbeidsmoral.

Kojen kaller Peder Monsen Rugelsjøen for en «typisk representant for arbeidets riddere» (Kojen, 2004:22). Den skildringen som blir gitt av Peder i *Christianus Sextus* passer også godt til hvordan Falkberget beskrev «bergmennene». I en tale sa Falkberget at: «De gamle bergmenn avsto fra den vinning som berøver andre deres livslykke – de bær en Guds drøm i hjertet om harmoni og sinnets adelskap – den arbeidet gir» (Falkberget, 1948:82). Som en «bergmann» fremstår Peder også som en god, rettferdig og arbeidsom mann. Selv om han har blitt frarøvet finneretten, og blitt dårlig behandlet av Dopp, gir han lite uttrykk for det. Da Elisabeth kommer inn døra en kald og hustring natt får hun ly. Han tar også tilslutt jobben han blir tilbudt hos Dopp. Det å ha arbeid er viktigere enn å gjøre opprør. Peder føler også en verdighet med sitt arbeid, han sier blant annet: «‘Ja, je e ertscheider oppå Storwartz.’ Han sa det ikke helt uten selvfølelse – også han kjente *sin* verdighet» (188).

Peder må i likhet med Dopp gjennom flere moralske prøvelser og dilemmaer der han må ta et valg, men som den mannen han er velger han «riktig» hver gang – han velger det moralsk riktige og ikke minst arbeidet. Et eksempel på Peders dilemma er når Elisabet Ort skal anlegges. Peder mener det vil være galskap å anlegge noe der Dopp vil, og gir klart uttrykk for det. Selv om det blir en høylytt diskusjon gir han seg, og Dopp får det som han vil. Peder arbeider videre, men har ingen tro på at de vil finne noe tegn til malm. Etter en intens fyrsetting gjør han så funn av malm, og det viser seg å være et betydelig funn. Peder sliter med tankene sine: «Inne i ham kjempet misunnelse og glede. Onde og gode makter sloss om ham nå et steds i mørket» (696). Peder opplever det som et stort nederlag for han som ertscheider: «Bergløytnanten hadde fått rett. Det var et stort nederlag for en betjent av ertscheiderens grad. En skamplott til å ergre seg ned i graven over» (697). For Peder representerer funnet et moralsk dilemma: han vet ikke om han skal fortelle om funnet, eller om han skal skjule det igjen – for å redde sin egen ære. Han er sint fordi dette rettmessig skulle vært hans, men Peder velger tilslutt å varsle Dopp. I bunn og grunn er funnet viktigere for alle arbeiderne ved gruva, enn om Dopp fikk rett.

Kværneng danner et godt bilde av Peder Monsen Rugelsjøen når han skriver:

Peder Monsen er en av de personene som gir det aller mest sympatiske inntrykk i CS. Han er tegnet med Falkbergets særegne og store kjærlighet til den alminnelige mann. Utgangspunktet er de få historiske etterretninger vi har, - men den videre utdyping er preget av samhørigheten, forståelsen og kjærligheten til personen (Kværneng, 1948:98).

Med andre ord er Peder Monsen Rugelsjøen bildet på «bergmannen» slik Falkberget selv også uttrykte det. Peder er en ordinær ertscheider, som gjennom erfaring har opparbeidet seg mye kunnskap. Han er stolt over sitt yrke, og han mener det er viktigere med arbeid enn å gjøre

opprør. Plikten som arbeider, plikten som arbeidskamerat og plikten overfor familien som trenger penger til mat står høyest.

3.1.3 Jämtene og Jöns fra Bodmyran

Gruvedriften på Røros ga mange arbeidsplasser, og mange jämtar og härjedalinger søkte lykken over grensen. De tretten jämtene i *Christianus Sextus*, inkludert Jöns fra Bodmyran, var på ingen måte noe særskilt tilfelle. Innvandringen fra Sverige var ganske betydelig (Kværneng, 1948:74). Nilsson-Tannér antyder at jämtene ofte ble høyt verdsatt ved Kobberverket. Han skriver at: «De äldsta av de ännu levande gamla rörosingarna veta berätta, att 'storsvensken' var en vida avhållen och eftersökt 'gesell' där borta» (Nilsson-Tannér, 1927:152). Mange av svenskene ble værende på Røros, og ettervirkningene etter det ser vi blant annet i alle familie- og stedsnavnene som fortsatt er i bruk i området. Et godt eksempel på det er Jamtvollen og etternavnet Jamt.

Nilsson-Tannér skriver at Falkberget fant ut at innvandringen til Norge var sterkest i etterkant av krigene, på grunn av at det da var dårlige tider på den svenske siden (Nilsson-Tannér, 1927:154). Det var også da svenskene ble møtt med mest skepsis på norsk side. Svenskehatet levde godt på Røros etter krigene. Dette ser vi også i *Christianus Sextus*, både med jämtenes møte med Gammelgården og med Bergstaden. I det de kommer frem til Bergstaden forsøker Jöns å spørre en mann om veien: «Men da den gamle ble klar over hva slags målføre Jöns talte, vék han baklengs, ristet forskrekket på hodet og kavet fram for seg med armene» (103). Denne forskrekkelsen jämtene blir møtt med ser vi flere ganger i trilogien.

Svenskene vakte minner om krigen, minner som næret hat og hevntanker. Jöns fra Bodmyran og Jon i Vapelberget gifter seg med døtrene på Gammelgården, noe Faste og Ola ikke har gode tanker om. Selv om Jöns og Ola blir svigerbrødre klarer ikke Ola å legge bort hatet. Forholdet mellom dem er fiendtlig og preget av at de ikke stoler på hverandre: «Det var et mer uoverstigelig fjell enn riksgrensen Kjølen som skilte de to – til det kom at Ola satt på sin side grensen lenket i nedarvet hat mot et folk som ikke fikk valget mellom godt og ondt --- mellom ugjerning og sælebot» (878). Dette kan være Falkbergets måte å vise at hatet ofte var overdrevent, jämtene hadde ufrivillig blitt dratt inn i krigen. De gjorde nå det eneste riktige, nemlig å søke arbeid.

Jämtene i *Christianus Sextus* trives dårlig på Røros, og de lengter tilbake til et mer frodig landskap: «Hardest og verst falt kvilestundene og de endeløse lange nettene – når de arbeidet, slet og bar jord og sten og fikk svetten ut, gikk det bedre – da gikk deres lengsler til ro» (133).

Arbeidet ble dermed redningen, både for sult og for hjemlengselen. De fleste av de tidligere karolinske soldatene blir sakte men sikkert gruvearbeidere på linje med de andre ved gruvene, og noen av dem tilegner seg verdier som gjør de til «bergmenn». Enkelte svensker, slik som smeden Per, som hadde oppholdt seg lenge på Bergstaden lærte seg også det som i *Christianus Sextus* omtales som «bergmannspråket» (109). Det viser hvordan miljøet og samfunnet på Røros utviklet seg i takt med at stadig flere kom. Gruvearbeiderne ble integrert av gruvemiljøet, i siste kapittel av *Tårnvekteren* står dette skildret:

-- De fleste satt her som bergmenn i tredje og fjerde ledd. I Lorentz Lossi og kammerjunker Jürgens dager kom de første geseller, jämter, sachsere, frisere og slesvig-holsenere fra syd og nord, enkeltvis og i flokk og følge, frie og livegne, brennemerke og hederlige.

Da de kom hit til Storwartz, Hestklætten, Klinken og Arvedal var ikke den ene lik den andre.

Og de parlerte lenge i mange tungemål nede i orter og schachter --- til de slo seder og skikker i samme fat, blandet blod og støptes åndelig og legemlig om igjen i fjellets store smeltedigel. Og nå åtte de ett ansikt, meislet og hugget av naturens stålsatte bersjern; de fikk gjennom et århundre felles sinn, herdet i sol og vind og mørke! (905).

Dette er et hovedbudskap fra Falkberget. Gruvene kunne gjøre arbeidere til «bergmenn». Nasjonalitet og bakgrunn var ikke viktig. Gjennom arbeidet og sine arbeidskamerater ble man integrert i en måte å leve på, et sett med verdier, egenskaper og tradisjoner.

Et godt eksempel på at gruvene gjorde arbeidere til «bergmann», uavhengig av hvilken nasjonalitet de hadde, er Jöns fra Bodmyran. Smeden Jöns er en del av de tretten jämtene som går over Kjølén til Bergstaden for å søke jobb, og det er hans arbeidsmoral som sender han over grensen etter arbeid. Flere av de andre svenskene hadde familie som var avhengige av penger, mens Jöns arbeidet for seg selv. Hans ferd er i motsetning til flere av de andre preget av positivitet og optimisme. Denne optimismen tar han også med seg i livet på fjellet. Jöns får tidlig en tilhørighet til Bergstaden. Han er ikke født som en «fjellets mann», men der de andre bare så elendighet og et karrig landskap finner han et holdepunkt: «Hans sinn holdt på – uten at han selv var klar over det – å slå røtter i den stenete jord, i det fremmede land» (172). Han gifter seg også med Dråka fra Gammelgården i Stugudal. Den positiviteten han har, og hans iver etter å gjøre en god jobb gjør at han lykkes godt ved gruvefeltet. Jöns ønsker å utvikle seg, og lærer seg blant annet å lese og skrive av krigsknekten Brodde.

En smed var svært viktig for driften av gruvene. Selv om smeden ikke oppholdt seg nede i gruvegangene var han avgjørende for arbeidet. Arbeiderne var avhengige av godt utstyr for å gjøre en god jobb, og smeden var avhengig av arbeiderne for å ha en jobb. Smeden Jöns viser seg å være svært dyktig, og «han levde og modnet til en mann i jern og stål» (844). Hans rykte

som god bergsmed sprer seg hurtig, og han blir raskt akseptert blant menneskene på Bergstaden – til tross for at han er svensk. Adam Salomon Dopp anerkjenner også tidlig arbeidet til Jöns, og får tillit til jämten. De andre svenskene har også stor tillit til Jöns, selv om han er ung og har lite krigserfaring. Når kobberprisene faller og kornmagasinene i Trondheim blir tomme, bestemmer Dopp seg for å holde et råd, og ber arbeiderne velge ut to representanter. Enstemmig blir Blind-Steffa og Jöns valgt. Det viser hvilken posisjon Jöns har blant sine arbeidskamerater. Selv om han i det daglige arbeidet ikke fysisk sto sammen med dem, var han likevel en del av gruppen av gruvearbeidere. Jöns er smed, og ikke gruvearbeider, likevel blir han en «bergmann» i form av hans egenskaper, arbeidsmoral og solidaritet til sine arbeidskamerater.

3.1.4 Kristen Kommandant

Ikke alle gruvearbeidere blir skildret utelukkende positivt i *Christianus Sextus*, ikke alle får en god skjebne og ikke alle blir «bergmenn». Blant de finner vi Kristen Kommandant. Kristen er ansatt som fyrhauer ved gruva, og vi møter han først i *Tårnvekteren* da Elisabeth Ort skal fyrsettes. Han er av de gruvearbeiderne som har reist mye rundt for å søke arbeid, og til slutt havnet på Røros. Livet som omflakkende gruvearbeider var hardt, og man måtte være forberedt på å få sparken når tidene var dårlige for kobberverkene. Dette skjer også ved Christianus Sextus, og Kristen må gå. På grunn av at familien er svært fattig, og barna hans allerede sulter, blir han desperat:

«I helvete!» freste Kristen Kommandant. «Ke voli vil Dopp'n drive det her feltet når han er så besett skillingslaus --- er det før å ajere storkar? Kan 'n it sitte oppi orgellemma i kjerka – han og 'n der tullåte kapteinen 'n Borchgrevink – og spella posetiv? Nei lett kåppårverket få feltet – det som har peng – og it 'n dere jomsen i Jo-Nilsagårda. Ha! Ha! Ha! Ho stel no fil opp 'n, Doppa å; pirhøna! Ha! Ha! Ha!» Kristen Kommandant lo gal og desperat (744).

Kristen mener Dopp har skylden for alt som nå går galt for ham. Det blir en stadig kamp for å skaffe mat først og fremst. Siden tidene er tunge for Kobberverket også, har han ingen mulighet for å skaffe arbeid. Kristen forsøker så å stjele mel i proviantgården, men lykkes ikke. Ved juletider deler Elisabeth og Dopp ut mel til sine arbeidere. De forsøker også å gi til Kristen, men han nekter å ta imot. Kristen føler det som at hans ære står på spill, og tenker som så at det er arbeid han vil ha, ikke almisser. Han føler det er urettferdig at han måtte gå fra arbeidet, han som har små barn hjemme. Kristen tvinges til å skjære bark av tre, og kverne til barkemel for at familien skal holde seg i live. I et siste desperat forsøk på å berge familien stjeler han en bruksseddel, men han blir tatt og arrestert. I det han skal fraktes av underlennsmannen til Trondheim, møter han likfølget til gutten sin, Litj-Trond. Det kommer frem at Dopp har betalt for kista. Kristen Kommandant orker ikke leve mer, og henger seg.

Et samfunn og et hierarki består av mange ulike mennesker spredt fra topp til bunn. At Kristen havner på bunnen, fremstilles i *Christianus Sextus* både som en konsekvens av svak økonomi og at han selv tar dårlige valg. Et problem med kapitalismen slik arbeiderbevegelsen så det, er at arbeidsherrene tok det meste av profitten på bekostning av arbeiderne. I dette tilfellet rammer det til slutt Kristen og hans familie. Han mister sitt arbeid, som er helt avgjørende for livssituasjonen. Når Kristen blir arbeidsløs gjør han flere dårlige valg som forverrer situasjonen. I hans nag mot Dopp nekter han å ta imot den hjelpen som blir tilbudt, i form av mel. Melet ville vært til hjelp for familien, i hvert fall en stund. I ren desperasjon velger Kristen heller å stjele.

Det er tydelig at denne karakteren og denne delen av historien kan leses i forlengelse av Falkbergets kritikk mot kapitalismen og samfunnet, men det er også påfallende at Kristen selv ikke gjør det moralsk riktige. Kristen er en gruvearbeider, men det gjør ham ikke automatisk til en «bergmann». Han ønsker arbeid, men hans solidaritet for andre gruvearbeidere forsvinner med sulten. Kristen mener for eksempel at det er Blind-Steffa, som ikke har familie, som burde fått sparken. I Kristens øyne gjør han heller ikke god nok nytte for seg ved gruvene. Det at Kristen ikke blir en «bergmann» henger altså ikke sammen med at han mister arbeidet, men de valgene han tar da det skjer. Denne delen av romanverket er veldig viktig, både for handlingen i *Christianus Sextus* og for bergmannsbegrepet. Kristens historie viser at «bergmannen» er mer enn bare en gruvearbeider, og at ikke alle har de kvalitetene som behøves. Det viser også at selv om man mister sitt arbeid, som en konsekvens av samfunnet og kapitalismen, er det fremdeles viktig at man som menneske gjør det moralsk riktige.

Det er flere karakterer fra *Christianus Sextus* som har kjennetegnene til en «bergmann», men jeg nøyer meg med disse fire, fordi de er «bergmenn» på hver sin måte. Kort sammenfattet kan en si at Adam Salomon Dopp står som en representant for «bergmannen», samtidig som han kommer fra overklassen. Han slites mellom å gjøre det som er til det beste for menneskene, og det som vil gi mest profitt. Han går fra å være kapitalist til å vise solidaritet med sine arbeidere. Peder Monsen Rugelsjøen representerer den lokale «bergmannen», og bildet på idealet. Han bærer yrket sitt med stolthet, og er sterkt delaktig i det fellesskapet som består av gruvearbeidere. Jöns fra Bodmyran er svensken som lyktes med å søke arbeid i et annet land, bli integrert i samfunnet og etablere seg på fjellet. Han tar arbeidet sitt alvorlig, og gjennom det blir han verdsatt av andre. Kristen Kommandant står som representant for de aller nederste i gruvesamfunnet, og som på grunn av arbeidsløshet tok dårlige valg for å forsøke å berge familien fra døden. Valgene han tar fører til at han ikke kan kalles «bergmann» i denne

sammenhengen. «Bergmennene» står i kontrast til kapitalistene. Videre vil jeg drøfte hvordan forholdet mellom gruvearbeiderne og arbeidsherrene blir fremstilt i *Christianus Sextus*, og hvordan det henger sammen med min problemstilling om bergmannsbegrepet.

3.2 Arbeider og arbeidsherre

Noe av grunnen til at Falkberget skrev om forholdet mellom arbeider og arbeidsherre var at arbeiderbevegelsen, som han var en del av, var i rask vekst i hans samtid på starten av det 20. århundre. Han skrev selv at det var hans far, «den kloke og våkne bergmann» (Falkberget, 1948:267), som inspirerte ham til bli engasjert i politikken og å skrive for å påvirke samfunnet: «Min far bergmannen fortalte meg under vår gang fra og til Sextus gruve, om Zola og Hugo – om deres kamp for et bedre og mer rettferdig samfunn. Far vekket meg tidlig – politisk og litterært» (Falkberget, 1948:262).

I *Christianus Sextus* ser vi at forholdet mellom arbeidsherrene og arbeiderne er preget av distanse. Arbeiderne har et ambivalent forhold til sine ledere, de har både en ydmykhet og et hat rettet mot sine arbeidsherrer, samtidig som de er helt avhengige av dem. De må bøye seg for de overordnede, for de sitter med all makt i form av arbeid og mat. Dette forholdet til arbeidsherrene er med på å skape en samhørighet blant gruvearbeiderne. Med tanke på problemstillingen ser vi at «bergmannen» som arbeider i *Christianus Sextus* på grunn av samfunnsinndelingen er underlegen arbeidsherren. Falkbergets mål om å belyse dette forholdet, og dermed gjøre «bergmannen» til symbol for hele arbeiderklassen, henger sammen med hans ønske om endring. «Bergmennene» i *Christianus Sextus* blir et symbol for hele arbeiderklassen, i deres kamp mot arbeidsherrene og kapitalistene.

3.2.1 Hierarki og tradisjoner

I all hovedsak dreier forholdet mellom arbeider og arbeidsherre seg om forholdet mellom arbeiderklassen, som var en del av underklassen, og overklassen. I og med at samfunnet og gruvedriften var hierarkisk får vi ikke bare ett arbeider-arbeidsherre-forhold, mellom arbeideren og arbeidsherren fantes det opptil flere mellomledere. Likevel var det et klart skille over hvem som var i over- og underklassen. I *Christianus Sextus* står Adam Salomon Dopp som den øverste lederen i hans gruvedrift, både ved gruvene og for regnskapet. Ved Røros Kobberverk var rollene fordelt utover flere menn, blant annet med en bergskriver. Siden Dopp forsøkte å drive egen gruvedrift, utenfor Kobberverket, måtte han ikle seg flere roller. Gruva til Dopp er en relativt liten gruve, derfor hadde han ingen bruk for overstiger, men av stigere finner vi flere karakterer. Først er Friedrich Koch stiger før han får sparken av Elisabeth, deretter blir Heinrich

Qvat stiger før han dør, så Peder Monsen Rugelsjøen for en kort stund, før til slutt Dopp selv blir stiger når gruva blir underlagt Kobberverket. Under stigeren står ertzscheideren, som fungerer som nærmeste leder for alle arbeiderne. Ertzscheideren var en del av arbeiderklassen, selv om man hadde et visst ansvar. For arbeiderne var det likeså viktig å være på godfot med ertzscheideren som direktøren, både om man ville beholde arbeidet sitt og om man skulle få tak i mat: «Ertzscheideren var en overordnet som en ikke unødig måtte legge seg ut med. Det kunne få farlige følger når det ble tale om innskrenkninger i driften eller spørsmål om proviant: sild, tørrfisk og mel» (681).

Forholdet mellom leder og arbeider var stort sett preget av distanse, selv når det gjaldt mellomledere. Tradisjoner og normer bestemte hva som var korrekt oppførsel av begge. Dette gjaldt også for forholdet mellom Dopp og Peder. Peder ble ansatt som ertzscheider og stiger av Dopp, i en avtale der Peder sa fra seg finneretten til gruva. Den natten de inngikk avtalen hadde de en lang samtale: «Adam Salomon Dopp nedlot seg for en gangs skyld på like fot med en menig berggesell --- den annens innsikt, grundige gjennomtenkning og kyndighet jevnet kan hende ut kløften der ellers ville være til stede mellom officer og menig» (491). Dette viser at forholdet mellom overklasse og arbeiderklasse normalt var kjølig og preget av distanse. Det var ikke vanlig at en mann av overklassen førte en fortrolig samtale med en av underklassen, særlig ikke når de samme to var arbeider og arbeidsherre.

Denne distansen mellom arbeidsherre og arbeider ser vi også i beskrivelsen av hvordan Dopp og Peder forholdt seg til hverandre ved gruva: «Dopp og han omgikkes som bergofficer og betjent pleide å gjøre – litt kjølig; en latterlig og unøden markering av den strenge grenselinje mellom befal og gemen fant alltid sted» (494). Denne strenge grenselinjen hadde historisk sett vært der fra starten av, og man var opptatt av å følge normen både i virkelighetens gruvedrift og i *Christianus Sextus*. For arbeidsherren var det viktig å markere sin posisjon som leder, og at hans ord var det man måtte følge, uansett om det var det riktige eller ikke. I *Christianus Sextus* løser Peder dette med å «lure» Dopp: «Hver gang understiger Peder Monsen ville foreslå en forandring i driften [...] sa han aldri like ut at nå måtte det gjøres. Nei, han bent fram løy og sa at bergløytnanten visstnok for en tid siden ytret noe i den retning» (494-495). Dette setter Peder i et bedre lys enn Dopp. Her kan det synes som at fortelleren gjør narr av Dopp, eller arbeiderherrenes uvilje til å lytte til sine arbeidere.

I *Christianus Sextus* preger distansen de fleste forhold som går vertikalt i hierarkiet, bortsett fra i tilfellet Søfren Ibsen. Søfren Ibsen er overstiger ved Storz, og jobber dermed under

Kobberverket. Hans yrkeskarriere skiller seg fra andres, fordi han opprinnelig kom fra arbeiderklassen og hadde steget oppover i hierarkiet. Det står: «At en gesell forvandlede til oberstiger hadde bare hendt én gang. Øvrighet måtte en være født til; det krevdes byrd og blod for å styre og regjere!» (820). Mennesker som tilhørte arbeiderklassen hadde som regel ingen mulighet til å arbeide seg oppover, på 1700-tallet var oppfatningen at man måtte være født av overklassen for å tilhøre den. Derfor blir Søfren Ibsen i *Christianus Sextus* behandlet annerledes av arbeiderne. De har ikke den samme respekten for han som for de andre arbeidsherrene:

De eldste geseller kunne iallefall ikke få til å glemme at han engang i tiden var en av dem – en menig fyrhauer. Nei, i deres omdømme ble han aldri den rette storkaren – det sto ingen ærefrykt ut av ansiktet hans. Øynene gnistret ikke nok --- Han forloret også lenge den nødvendige respekt ved å tralle polsdans i bryllupene (823).

Søfren Ibsen klarer det ytterst få gjorde: å gå fra arbeiderklasse til overklasse. Likevel gir ikke samfunnsklassen automatisk autoritet. For underklassen sin del, tilhører han fortsatt dem. Det var nedfelt som normer i samfunnet at det var slik, og at det ikke kunne endres.

3.2.2 Adam Salomon Dopp, en moderne leder?

I delkapittel 3.1.1 kom jeg inn på hvordan Dopp skilte seg fra andre arbeidsherrer i ansettelsen av arbeidere. Selv om Dopp er en sentral karakter i trilogien er han svært lite diskutert i sekundærlitteraturen. Jeg vil vise at Falkberget ga Dopp egenskaper som en mer moderne leder, enn det som var tilfellet for ledere på 1700-tallet. Med moderne leder menes trekk som vi gjenkjenner i dagens samfunn. Falkberget var ingen revolusjonær mann, men med *Christianus Sextus* ser vi likevel visjoner for hvordan han mente samfunnet burde utvikle seg. Selv om Dopp blant annet «lures» av Peder, preges av profittbegjær og en higen etter en høyere sosial status, har han kvaliteter som skiller han fra andre i samme posisjon. Arbeidsherrene fra 1600-tallet og frem til 1900-tallet var stort sett mest opptatt av seg selv og at bedriften skulle være lønnsom, og dette gikk på bekostning av arbeiderne. Det virker som om Falkberget hadde et ideal for hvordan arbeidsherrene skulle være, gjennom å gi Dopp kvaliteter som bryter med virkeligheten og gjør at han står i kontrast til direktør Bredal. Falkberget ville med *Christianus Sextus* gi et bilde av tiden (Kværneng, 1948:8), derfor er det påfallende at Dopp karakteriseres annerledes enn datidens ledere. I dagens samfunn kan vi gjenkjenne flere kvaliteter hos Dopp som i dag anses for å være gode lederegenskaper.

Dopp ansetter ikke sine arbeidere etter førsteinntrykk, men lar alle få sjansen. Han tar også for eksempel sine gruvearbeidere i forsvar. I møtet mellom berglegen Jesper With og Vass-skvetten er førstnevnte ufin og kommer med nedlatende ord. Da svarer Dopp tilbake, fordi han mener

det er hans plikt som arbeidsgiver: «Det var ham alltid maktpåliggende å ta sine undergivne i forsvar» (401). Dette er et eksempel på at Falkberget i *Christianus Sextus* har forsøkt å gi Dopp kvaliteter som bryter med samfunnsnormen. Historisk sett var det ikke vanlig at arbeidsherrne forsvarte sine ansatte, underklassen, for et medlem av overklassen på denne måten. Gjennom å gi Dopp egenskapene til «bergmannen» har ikke bare Falkberget gitt et ideal å leve etter, men også et ideal for ledere.

Det at Dopp har fått kvaliteter som en mer moderne leder kan vi også se gjennom de gangene han selv tar i et tak når det trengs. Som leder kan han gå foran, og han kan vise at også han er en «bergmann». I arbeidet med å fyrsette Elisabeth Ort kommer dette frem: «Dopp kommer og mener det er for lite settved. Og til alles forundring sparket han ridestøvlene av og kastet kjolen og begynte å bære settved» (670). Dette var svært uvanlig oppførsel av noen med Dopps rang, både i romanen og i virkeligheten, selv om han ved dette tidspunktet sliter med å holde både penger og gruva i gang. Et annet godt eksempel på Dopps egenskaper som «bergmann» og moderne lederegenskaper er når Qvat ligger for døden, og noen må ri etter legen. Da foreslår Dopp at Hallvard Torkildsson kan ta hesten, og at de kan bytte sko slik at Hallvard får ridestøvlene. «At han – bergløytnant Adam Salomon Dopp, den stolte og strenge herremann med de mange høviske lader – ville nedlate seg til å kiple omkring i en gesells vasstrukne tresko kunne vel ingen ha tenkt seg muligheten av» (388). Selv om livet til Qvat ikke kan reddes måtte legen tilkalles. Det vitner om at Dopp verdsetter sine arbeidere, og at han i slike stunder ikke er like bundet i hierarki og normer. Han viser solidaritet for sine medarbeidere.

Likevel blir ikke Dopp skildret fullkomment som idealet på en leder. Han skildres også i lys av datidens «muligheter» og i et øyeblikk der menneskets frustrasjon tar over. Dette ser vi blant annet når Peder i *Tårnvekeren* sier ifra om at Elisabeth Ort vil være en stor feil:

Ennå var det aldri hendt at en undergiven nektet å utføre dagsbefalingen. Her måtte statueres et eksempel. Hadde det vært adgang til dødsstraff ville bergløytnant Dopp i den opphissede tilstand han nå var i ha underskrevet en --- dødsdom. Idag ja – neppe imorgen. Han var alltid i øyeblikket i vold (646).

Dopp blir rasende når Peder nekter å utføre ordre. Slik normen og tradisjonene var skulle arbeiderne alltid utføre ordre, og ikke motsi arbeidsherrne. I dette øyeblikket er Dopp lik andre ledere. Han blir til og med så rasende at han har tanker om å ta livet av Peder. Denne situasjonen får likevel i første omgang få konsekvenser for både Peder og Dopp. Peder beholder jobben sin og Dopp beholder sin autoritet når arbeiderne gir etter for befalingen. Arbeiderne ved Dopps gruve var for det meste enige om at Dopp i utgangspunktet var redelig: «Og én ting enedes de

om: at bergløytnant Dopp ikke fór med renkespill. Til og med Peder Monsen sa like ut: ‘n Dopp vil rett så langt han forstår. Og det han it forstår må han som andre troskyldige vårrå lovlige unnskyldt for. Han er lite før trong millom honnom’» (575-576). Det viser at gruvearbeiderne ved Christianus Sextus er fornøyd med Dopp som leder, selv om hans kunnskap ikke alltid er tilstrekkelig. Som menneske handler han ofte på en god måte.

Sammenligner vi Dopp med direktør Bredal ser vi enda tydeligere hvordan Dopp skiller seg ut som leder. Begge er bergverksdirektører på hver sin måte, og likheten er at begge er opptatt av å finne mest malm og tjene mest penger. De gangene berglegen Jesper With må besøke feltet til Dopp ser vi hvordan han ser på de to. Han var vant til å ikke få betaling for det arbeidet han gjorde, og forventet ikke det av Dopp heller: «Han trodde mindre på at han ville få noe utbetalt av Dopps bekkkasse; nei, det var da blå. [...] Disse bergverksdirektører var knipne og upålitelige i pengesaker; directeur Bredal ved det gamle kobberverk var den allerverste [...]» (403). With ser på Dopp som en bedre mann å omgås enn Bredal: «---Og så kom With igjen til å tenke på den fordømte directeur Bredal; det mildnet ham sterkt – spurven Adam Salomon var likevel langt å foretrekke framfor uglen Bredal» (517). Det at Dopp blir sett på som en spurv kan symbolisere at han var mer til å stole på, enn uglen Bredal som drev med mer lyssky virksomhet. Dette viser hvordan Falkberget kritiserer kapitalismen. Spurven er i dette tilfellet bedre enn uglen. Det at Dopp er til å stole på viser at han som arbeidsherre ikke tar all profitt for seg selv, men gir tilbake til sine arbeidere. Direktør Bredal blir alltid stilt i et dårlig lys. Det gjør Dopp også når det handler om penger og kapital, da kan han være oppfarende og lite omtenkstom, men som menneske og leder blir han fremstilt i et bedre lys. Til tross for at arbeiderne er fornøyd med Dopp som leder, er han likevel problematisk i den form av at han er en del av arbeidsherrene. Arbeiderbevegelsen på 1900-tallet, og Falkberget, ønsket at arbeiderklassen selv skulle ta kontroll over produksjonsmidlene (Stugu, 2012:37).

3.2.3 Arbeiderne sammen mot storkarene

Arbeiderklassen i *Christianus Sextus* står i likhet med virkelighetens arbeiderklasse sammen mot kapitalistene. I trilogien blir det ofte referert til medlemmer av overklassen som «storkar(er)». Uttrykket storkar blir brukt som et negativt ord, om en som er fin på det og har mye penger. Selv om Dopp på et vis befinner seg mellom overklasse og underklasse er han en storkar, både i væremåte og klær. Han rir for eksempel svært fort, noe som blir betegnet som storkarenes måte å ri på. Når noen av underklassen møtte på en storkar, var normen at man måtte ta luene av. *I hammerens tegn* finner vi begge disse eksemplene på en storkar i det Dopp møter en proviantkaravane: «Han holdt an og vekslet et par ord med føreren Torvald – satte så

sporene til og red strakt forbi kåppårkløvjerne som skyndte seg å få luene av -- en storkar var en storkar selv om det ikke hadde det allerminste med ham å gjøre» (474). Underklassen måtte altså ta av luene for overklassen, og på den måten vise underdanighet eller ydmykhet. Selv om det kunne være enighet om at storkaren ikke fortjente det.

Arbeiderklassen var vant til å føye seg etter overklassen. Det finner vi et godt eksempel på i konflikten om finneretten, der Peder tar imot det han blir tilbudt av Dopp. Selv om det rettmessig skulle vært Peders gruve, så innser han at det ikke vil føre til noe uansett. Fordi han tilhører arbeiderklassen er valgmulighetene få, enten må gruva legges under Kobberverket eller Dopp. Av Dopp blir han tilbudt på jobb og penger. Kerstin, Peders kone, er likevel ikke fornøyd med det: «Vi ja ska bøye oss – vi som er fattigfolk; men storkaren ska aller bøye seg!» (488). Det viser at det ofte er slik, at arbeider- og underklassen må føye seg etter storkarene eller overklassen.

Storkarenes klær skilte seg fra arbeidernes, både i virkeligheten og i romanene. De kunne kjøpe nytt og godt materiale, mens arbeiderne hadde få ressurser å bruke på klær. Om Vass-skvetten står det: «Og nå tjente også Vass-skvetten sitt daglige brød; men heller ikke mer – til sko og klær ble det aldri noe av den ene daler og de 2 ort pr. måned» (397). Dette var tilfellet for de fleste arbeiderne, pengene måtte først gå til mat og da var det lite igjen til bruk på klær. De måtte stadig lappe på det de hadde og være sparsomme. Selv om Dopp enkelte ganger hjelper til i det harde arbeidet, har han helt andre klær enn arbeiderne: «Dopp, Peder, Jöns og Vass-skvetten. De var like svarte i ansiktet og på hendene alle fire. Og like elendig fillet også – bergløytnantens filler var imidlertid av den slags en fyrste kan bli nødt til å iføre seg istedenfor praktgevantet. Det var nå engang forskjell på filler---» (806). Så selv om forskjellen ikke bestandig er like stor mellom Dopp og hans arbeidere, er den fortsatt så stor at Dopp blir regnet som storkar av arbeiderne.

Dopp har likevel langt opp til direktør Bredal og bergskriver Finne. Deres klær og hus er finere, og deres makt er langt større. Arbeiderne viser særlig akt for bergskriveren, som regnskapsfører er det han som bestemmer hvem som skal få hva: «---Om directeur Bredals mektige hender hadde vist seg i natten ville det på langt nær ha stått den angst av dem – for bergskriverens hender var ikke til å komme forbi når det daglige brød til livets opphold skulle annammes» (520-521). Arbeiderne har ingenting de skulle sagt når bergskriveren bestemmer, og de vet at deres skjebne ligger i hans og direktørens hender. Når Bredal og Finne kommer inn i kirken til gudstjeneste står det: «På alle gjorde deres tilsynekomst et mer eller mindre ydmykende

inntrykk. I deres varetekt lå manns og barns skjebne – de rådde over arbeid og brød. Nåde og unåde betydde liv og død» (832). Selv om gruvearbeiderne arbeidet aldri så hardt var de avhengige av at Bredal og Finne på noen måte verdsatte det, da de skulle dele ut proviantlapper og bestemte hvor mye hver enkelt skulle få.

Arbeiderne sto ofte sammen i solidaritet mot sine arbeidsherrer, men også i arbeiderklassen finner vi de som tror de er storkarerer. Bent-Iver var tjener hos Dopp og Elisabeth i Jo-Nilsagården. På grunn av at hans arbeidsherre var en storkar, ble han en «storingstjener». Det står om Bent-Iver at: «Han – som de øvrige stingingstjenere – var ikke så lite storsnutet og brukte gjerne tyske ord innimellom når de snakket til likemenn; men overfor herskapet fikk bjellen en annen klang» (155). Det viser at også enkelte i arbeiderklassen hadde et ønske om å være fin på det og heve seg over andre. De hevet seg over andre i samme klasse, og satte egne motiv foran andres. Likevel passet de på å ha korrekt oppførsel overfor arbeidsherrene. Denne oppførselen viser at ikke alle arbeiderne sto sammen og viste solidaritet, og underbygger det at ikke alle arbeidere var og kunne bli «bergmenn».

3.2.4 «Bergmannslivet»

Livet som gruvearbeider var preget av sult og usikkerhet, enten man var omflakkende eller bofast. Det var ikke bare de tretten jämtene som kom til Bergstaden, mange mennesker med ulik bakgrunn kom for å søke arbeid, og arbeidsinnvandringen var stor. Enkelte gruvearbeidere flakket rundt som rene flyktninger:

Og det var de også – flyktninger fra andre bergverk. En hel del tilhørte den faste stab omvankende geseller. Men de var ofte de flinkeste og dyktigste av alle. Vågehalsere og eventyrere. Ingen steds hørte de hjemme. [...] Og de bar også fattigdommens grå og miserable uniform (682).

Deres vandring var preget av hvor det til enhver tid fantes arbeid å få. Skiftningene i økonomien kunne føre til at man ikke var lenge på hvert sted, og det var ikke alltid man fikk den lønnen man fortjente. Historien har vist at det var flere tilfeller hvor bergverkene skylte arbeiderne og bøndene store pengesummer, men at kongens embetsmenn støttet verkene og verkseierne (Mykland, 1977:287). For den dansk-norske kongen var de norske bergverkene svært viktig. Dette utnyttet partisipantene, «storkarene» ved Kobbverket: «gesellene lot de hire og sulte – først måtte de selv leve i sus og dus og forargerlig ødselhet – ble det så noe tilovers etter kalasene, fikk bergsellene seg tilslengt en skilling» (165). Kobbverket utnyttet denne situasjonen for det den var verdt. Dopp på den andre siden, forsøkte etter beste evne å gi sine arbeidere det de fortjente – selv om det ikke alltid gikk. Dopp er også klar over det, når Qvat

dør tenker han: «Vel lønnet jeg deg så godt jeg kunne – men på langt nær godt nok – nei, nei!» (386).

Livet som gruvearbeider på 1700-tallet var hardt. Man måtte arbeide mye for lite lønn, og man fryktet alltid sulten. De aller fleste måtte derfor kombinere gruvearbeidet med jordbruk, noe som førte til at de arbeidet fem dager i gruva og to dager på gården (Kojen, 2004:12). Til daglig var det kvinnene som styrte hjemme. Falkberget kalte disse kvinnene for «bergmannskvinner», noe som viser at bergmannsbegrepet strekker seg lenger enn gruvearbeidere og menn (Falkberget, 1948:84). Til tross for at Falkbergets litteratur inneholder sterke kvinneskikkelser er ikke Falkbergets kvinnesyn belyst. Det er nærliggende å tro at på grunn av Falkbergets rettferdighetstro, menneske- og samfunnssyn, hadde han et positivt syn på kvinner. Kvinnene i *Christianus Sextus* skildres for eksempel også etter bergmannsbegrepet. Falkberget gjør likevel forskjell på overklassekvinner og underklassekvinner. Om Elisabeth, Dopps hustru, står det: «Hun var ingen bergmann --- bare en bergmanns fortryllende venninne» (423), som viser at hun ikke er en del av «bergmannskvinnene».

I de svært tunge tidene var kvinnene tvunget til å kverne bark for å bruke som mel. Falkberget sa i en tale: «Du bergmannskvinne som sover her malte så mangen gang i nødens dager barkmjøl på din handkvern. Dine tårer falt vel nedover dine magre og frosne hender» (Falkberget, 1948:84). Stadig levde de under en frykt for at mennenes arbeid skulle ta slutt, og man ikke skulle få mel til brødet. Denne frykten har også Kerstin, Peders kone, i *Christianus Sextus*: «Ingenting på jord var bergmannshustruen så livende redd som nettopp det --- en oppsigelse ved kappårfeltet sto for henne som en svimlende avgrunn av nød og elendighet» (662).

Mennene levde også med denne usikkerheten og sulten. Flere ganger i *Christianus Sextus* ser vi hvordan det påvirker livene til menneskene, og det blir et gjennomgående tema. I *De første geseller* heter et kapittel «Brød! Brød!», og hele kapittelet er tilegnet sulten. Dopps gruvedrift går dårlig, og det er ingen penger til mat: «Alle talte nå bare om brød; fra ertscheider til settvedtresser! Tarmene, lemmene, øynene tigget og ropte 'brød! brød! brød!'"» (167). Denne frykten vender stadig tilbake gjennom romanene. Peder tenker for eksempel: «Han som de andre bergmenn tenkte først og fremst på det daglige brød. Hungeren var almuens blodsvøpe – verre enn pesten og døden! Pest og død fjernet seg da igjen --- hungeren satt vakt ved alles dører og bord» (485). Uansett hvor hardt arbeidet var, var det likevel verre å være uten arbeid. Det å være uten arbeid betydde at man ikke kunne skaffe nok mat. Kristen Kommandants skjebne

viser hvor galt det kunne gå. Alle gruvearbeiderne, og hele arbeiderklassen, levde under denne usikkerheten for om man kom til å ha arbeid eller ikke – om man kom til å ha mat på bordet.

Selv om arbeiderklassen skilte seg klart fra overklassen på mange måter, levde også Kobberverkets partisipantskap under en viss usikkerhet. De satset sine penger på gruvedriften, og var avhengige av profitt. Var det dårlige tider følte de på mye av den samme usikkerheten som arbeiderne, de hadde likevel nok mat slik at de ikke trengte å føle på sulten. Ystad peker på at til tross for den store forskjellen det var mellom overklasse og underklasse deler menneskene en usikkerhet, hun skriver: «Og dersom vi sammenligner de materielle og åndelige livsforhold for de enkelte grupper av mennesker innenfor Bergstadens strengt hierarkiske sosiale system, viser det seg at alle, tross store ytre ulikheter, har den fundamentale usikkerheten som noe felles» (Ystad, 1980:83). Selv om det ikke går an å sammenligne usikkerheten som underklassen levde med, med den overklassen hadde, var begge klasser helt avhengige av at gruvedriften gikk rundt. For overklassen sin del, var det for å leve det livet de var vant til å leve. For underklassen sin del, for å ha arbeid og penger til mat.

Den stadig usikkerheten, sulten og det farlige yrket førte til at menneskene søkte trøst og tro i kirken og det religiøse. Gjennom trilogien ser vi hvordan dette alltid er tilstede. Både med bibeluttrykk, salmevers, kirketårnets og tårnvekerens betydning. Kirketårnets funksjon går fra det religiøse til det hverdagslige, og var svært viktig når det gjaldt død eller liv. Fra tårnet så tårnvekeren når det var tegn til brann. Da ringte klokkene, og alle visste hva det betydde. Brant smeltehytta ned, stanset arbeidet og Kobberverket måtte bruke sine penger på å bygge den opp igjen. Selv om yrket var farlig, og man levde med stadig frykt for å dø, var det likevel bedre å dø i arbeid enn av sult. Det blir fortalt gjennom Qvat: «Angst og redsel kjente han ikke --- en ort som fylte seg var det intet usedvanlig ved. En bergmann måtte falle med ære på sin post» (385).

Som del av arbeiderbevegelsen ville Falkberget bedre arbeidernes levestandard og arbeidsvilkår. Arbeidernes forhold til arbeidsherrene var preget av distanse, som kom fra at samfunnet bestod av en over- og underklasse, og et hierarki preget av tradisjoner. Gjennom å skildre «bergmennenes» kvaliteter har Falkberget skapt en sterk kontrast til arbeidsherrene. Når jeg sier at «bergmennene» kan ses på som en «løsning» på kapitalismens mennesker, mener jeg at Falkberget har skildret arbeidere med et sett med verdier og holdninger som viser hvordan man kan leve. En av deres viktigste egenskaper var solidaritet med sine arbeidere. Det at arbeiderne sto sammen var svært viktig for at man kunne skape forandring, ikke gjennom opprør og revolusjon, men gjennom arbeidet. Det at Dopp har fått moderne lederegenskaper,

som bryter med den vanlige normen, er et tegn på at Falkberget tenkte forandring og fremtidsrettet, til tross for at handlingen er lagt til fortiden. Her kommer reformisten Falkberget til uttrykk. Dopp er en svært sammensatt karakter, og han beveger seg mellom å være «bergmann» og kapitalist. Han blir tilslutt en «bergmann» fullt og helt. I oppgavens siste del vil jeg sette *Christianus Sextus* i kontekst, og trekke tråder fra 1700-tallet, via 1900-tallet, og frem til i dag. Videre vil jeg løfte frem romanverkets slutt, og vise hvordan den fremhever motivet, blant annet gjennom karakteren Dopp. Avslutningsvis vil jeg komme med en konklusjon.

4.0 Oppsummerende betraktninger

4.1 1700-tallet, 1900-tallet og 2016

Jeg har forsøkt å vise hvordan *Christianus Sextus* er en viktig roman som viser Falkbergets politikk. Det står i forbindelse med Falkbergets egen holdning til tekst og kontekst. For å oppsummere denne oppgavens sentrale argumentasjon vil jeg se litt nærmere på forholdet mellom Falkberget og hans verk, hvordan *Christianus Sextus* kan leses i lys av den historiske kontekst, og hvordan den lar seg plassere i nyrealismen. I *Christianus Sextus* ser vi hvordan Falkbergets reformistiske, sosialistiske tanker preger handlingen. Det er påfallende at medlemmer av arbeiderklassen *ikke* tar i bruk opprør og revolusjon for å skape samfunnsendringer. Endringene skapes gjennom at menneskene, arbeiderne, er «bergmenn».

Et viktig premiss for arbeiderbevegelsen, som Falkberget var en del av, var de sosiale forskjellene. Mot slutten av 1800-tallet og inn i 1900-tallet i Norge ble den sosiale avstanden mellom høy og lav mer glidende, og den sosiale mobiliteten mellom gruppene økte (Myhre, 2015:114). Historiker Jan Eivind Myhre påpeker likevel at det fremdeles var store forskjeller mellom fattig og rik på begynnelsen av det 20. århundre (Myhre, 2015:127). Da Falkberget skrev trilogien *Christianus Sextus*, var Norge preget av uro og store endringer etter industrialiseringen, urbaniseringen og moderniseringen av samfunnsforholdene. I årene 1920 til 1939 bestod det norske samfunnet av en rekke motsetninger: by og land, fattig og rik, arbeider og kapitalist, og vi hadde en økonomisk-politisk akse som gikk fra et sosialistisk venstre mot et borgerlig høyre (Stugu, 2012:59-60).

Leser vi *Christianus Sextus* som en historisk roman er det påfallende hvordan den historiske konteksten på 1720/30-tallet deler en rekke fellestrekk med Falkbergets egen tid på 1920/30-tallet. Det norske samfunnet fra 1920 til 1939 var preget av at økonomien svingte mellom vekstperioder og kriser (Stugu, 2012:61). Stugu påpeker at mellomkrigstida var en tid for sosial utrygghet (Stugu, 2012:75). Utryggheten gjaldt ikke bare for de arbeidsløse, det var også usikkert om arbeidsplassen var trygg. Mistet du arbeidet ble det vanskelig å drive selvberging. I likhet med 1920/30-årene var 1720/30-årene preget av økonomisk, politisk og kulturell uro. Begge perioder kom like etter en krig, som hadde satt dype spor. Bergverksnæringen i Norge var en protoindustri (Myhre, 2015:193), slik som trelast- og skipsfartsnæringene, og det førte til kapitalistiske tendenser allerede tidlig på 1700-tallet. Det skjedde en markant kapitaloppsamling i trelast-, bergverks-, og skipsfartsnæringene, der en liten elite kontrollerte store eiendommer og forretningsimperium. Dette skapte en sosial todeling med økende

ulikheter (Dyrvik, 2011:272). Kapitalismen, både på 1700-tallet og 1900-tallet, førte til at eierne av produksjonsapparatet tok profitt som egentlig skulle ha gått til arbeiderne (Dyrvik, 2011:267).

Til tross for at det er 200 år mellom perioden handlingen i *Christianus Sextus* er lagt, og da Falkberget skrev trilogien fantes det mange likheter. Begge samfunn var preget av at en gruppe kapitalister, arbeidsherrer, satt med mye makt. Arbeiderne har alltid knyttet sterkest bånd til sine arbeidskamerater (Myhre, 2015:113). Lest i denne konteksten blir «bergmannen» et bilde på hvordan arbeiderne viste solidaritet og medmenneskelighet med sine arbeidskamerater, noe kapitalistene ikke gjorde. «Bergmannen» kan slik leses som et symbol på hele arbeiderbevegelsen, ikke den revolusjonære delen, men den reformistiske. Dette finner vi eksempler på gjennom karakterer som Adam Salomon Dopp og Peder Monsen Rugelsjøen. Hos Dopp har Falkberget gitt et forslag til forbedring av samfunnet. Selv om ikke kapitalister preget av profittbegjær kan «fjernes» med en gang, kan man bedre situasjonen til arbeiderne. Dopp blir skildret med lederegenskaper som skiller seg fra datidens ledere, likevel er også han preget av normer, tradisjoner og kapitalistisk tankegang. Peder velger å ikke gjøre opprør mot Dopp, som igjen viser Falkbergets reformistiske linje.

Falkbergets forfatterskap blir i litteraturhistorien plassert i nyrealismen (Andersen, 2001:339). Ifølge Per Thomas Andersen kom arbeiderklassen inn i litteraturen på en ny måte, gruvearbeiderne med Falkberget, rallarene med Kristofer Uppdal og fabrikkarbeiderne med Oskar Braaten (Andersen, 2001:339). Amdam hevder at den nye diktergenerasjonen var mer optimistiske, vitale og utadvendte enn de foregående generasjonene (Amdam, 1995:316). En tendens i nyrealistisk litteratur er at individet selv har en vilje, evne og et ansvar til forbedring. Gjennom Søren Ibsens rolle i romanverket, der han som den eneste går oppover i hierarkiet og opp i overklassen, har Falkberget satt fokus på de stadige vanskelighetene med å vandre mellom gruppene. Selv om det tidlig på 1900-tallet var mulig for en bondesønn eller arbeidersonn å bli professor eller arbeidsherre, var det fortsatt vanskelig. Falkberget selv viste hvordan det var mulig, da han som arbeidersonn blant annet ble redaktør. Det viser at det fantes håp.

Nyrealismen skiller seg fra den klassiske realismen ved at den var mer sosialt enn individualistisk rettet, det vil si at man gjerne så individet i en vid samfunnssammenheng. Her passer Falkberget til karakteristikken av nyrealistisk litteratur. Hans fokus var på det sosiale, og han skildret en større samfunnsgruppe fremfor det enkelte individ. Selv om trilogien karakteriseres som en kollektivroman kan Adam Salomon Dopp kalles en hovedperson. Amdam skriver om nyrealismens hovedpersoner at: «De trer oftere frem som positive helter

med tro på fremtid og forbedring, og selv om handlingsforløpet kan være tragisk, lyser det håp over fremtiden» (Amdam, 1995:317). Med *Christianus Sextus* har Falkberget skapt en hovedperson som medierer mellom to samfunnsklasser, og som først er preget av kapitalismen, men blir en «bergmann» til slutt. Det at han, kapitalisten og arbeidsherre, blir en «bergmann» viser fremtidstroen. *Christianus Sextus* er en historisk roman som sier mye om tiden den kom ut i, men den sier også noe om dagens samfunn.

Selv om trilogiens handling er lagt til 1700-tallet, og den ble skrevet på 1900-tallet, mener jeg den er aktuell også i 2016. Fattigdommen vi ser i Norge i dag handler ikke om at man ikke har mat eller hus, men at inntekten er så lav at man ikke kan delta i samfunnet på lik linje med andre. Arbeidsledigheten i Norge har steget de siste årene, og i januar 2016 var 4,8% av den norske befolkning uten arbeid (Senel, Sættem, Sandvik, 30. mars 2016). Dårlige tider i blant annet oljebransjen har vært en av hovedgrunnene. Stadig lever mange arbeidere i oljebransjen under en frykt for at de vil miste arbeidet. I et internasjonalt perspektiv er fortsatt store deler av verdens befolkning under fattigdomsgrensen. Slik sett kan *Christianus Sextus* gi perspektiv for å forstå forhold utenfor Norges grenser.

Christianus Sextus handler ikke bare om kontrastene mellom fattig og rik, underklasse og overklasse, arbeider og arbeidsherre. Trilogien setter også lys på andre tema som arbeidsinnvandring, krigsherjede områder, miljø og forurensning, sult og nestekjærlighet. Ikke alle tema skildrer forhold vi ser i Norge i dag, men som fortsatt er aktuelle i resten av verden. Arbeidsinnvandring er svært vanlig i dagens globaliserte samfunn, der økonomiske, politiske, materielle og kulturelle forflytninger skjer i en verdensomspennende målestokk (Fosshagen, 2015). Globaliseringen har også ført til at vi gjennom kommunikasjonsmedier får innsikt i og stadig blir påminnet om krig og urett som skjer på verdensbasis. Vi kan også fremdeles lære noe av metaforen om å skille det verdifulle fra slagget: det å se det verdien i mennesket og livet. Det å se bort fra de uviktige feil og mangler, og klare å se bort fra det onde i mennesket. Romanverket skildrer et menneskesyn som vi fortsatt kan lære noe av, både i Norge og i verden.

4.1.1 *Christianus Sextus*' slutt

For å gjøre denne oppgavens sentrale argumentasjon helt tydelig vil jeg avslutningsvis løfte frem *Christianus Sextus* sin slutt, og drøfte hvordan den kan leses i lys av romanen som helhet. Tempoet i trilogien øker i *Tårnvekkeren*, og leder frem til en åpen slutt med flere løse tråder. Ystad skriver at verkets hele handlingsgang peker frem mot en avsluttende uvisshet, «en uvisshet som påfallende nok faller sammen med den angst og usikkerhet som preger menneskenes liv på den isolerte Røros-vidda først på 1700-tallet» (Ystad, 1980:78). Jeg er enig

i at usikkerheten som har preget hele verket til en grad finnes i avslutningen. Likevel fornemmer jeg en optimisme i slutten. Denne optimismen overses ofte, men den er viktig å bite seg merke i. Optimismen gjør nemlig at det hele ikke føles så usikkert likevel, særlig for underklassens del. I romanens avsluttende kapittel blir det skildret hvordan et tronskifte kunne skape usikkerhet for investorer og partisipantskapet. Den nye dansk-norske kongen, Christian 6., sitt valgspåk er: «For Gud og folket!» (901). Fortelleren spør videre: «Ville han løfte samfunnets tunge byrder av den menige manns skuldrer og legge dem over på adelen og den godsbesittende klasse?» (901). For arbeiderne og underklassen ville det vært en betydelig forbedring i hverdagen. Optimismen består i en forventning om bedring av arbeids- og livsvilkårene.

Alle arbeiderne, «unntagen pumpere og vasskjørere» (901), får fri på kroningsdagen. Det tar de gladelig imot:

Nå når bjørken spratt i liene og heggen knottes oppetter berghamrene og solen skinte blank og varm på fjellet dag og natt – var det en fryd å få gå raket i ansiktet og kirkekledd et par-tre mils vei til Bergstaden.

Og attpå ble det full månedslønn. Det var som for en time eller to å bli løftet opp i en rangklasse (902).

Dette er ingen vanlig dag, og den må nytes til det fulle: «De nøt friheten – selv om den varte bare åtte og firti timer---» (902). Det at Falkberget har lagt dette avsluttende kapittelet til våren forsterker følelsen av optimisme. Gjennom beskrivelsene av naturen fortelles det om en ny tid, preget av grønne bjørker, lysere dager og varmere vær. Våren blir her noe positivt, og kan leses som et symbol på at lyset tar over for mørket. Det kan forstås som at hverdagen til arbeiderne vil bli bedre. På mange måter markerer våren en ny begynnelse.

Dagen feires også i Jo-Nilsagården. Vi får vite at det går bedre for Dråka og Jöns, og at Gölin strålte over endelig å få begynne som husmor i Jamtstuguen. Det skåles for de døde arbeidskameratene, Blind-Steffa og Erns-Ola. Brodde får endelig starte som tårnveker, en jobb han har fått av direktør Bredal. Bredal er usikker om han har gjort det riktige, og tenker at: «Han burde vel ikke ha strøket madame Elisabeth fullt så elskelig over håndbaken [...]. Dagen var skjønn og forførerinnen henrivende» (907). Likevel innser han, på tross av Broddes fremtoning og at han er en tidligere svensk soldat, at Brodde var det beste valget for stillingen. Dette mener jeg særlig forsterker optimismen. Til og med «uglen» direktør Bredal har sett noe verdifullt i den «enfotede» og svenske soldat.

I det Brodde ringer med klokkene runger det nedover Malmplassen, og alle i Jo-Nilsagården ser mot kirketårnet. «Peder Monsen Rugelsjøen, Jöns fra Bodmyran, Hjulmaker-Rasmus og

bergløytnanten» (909) står samlet, og det viser at Dopp nå er på linje med sine arbeidere. I denne stund er han arbeider, «bergmann» og et menneske lik Peder, Jöns og Rasmus, selv om alle omtaler ham som bergløytnanten. Dopp har på mange måter funnet sin posisjon. Selv om han har mistet sin egen gruve, en gruve som egentlig ikke var hans, og på ny har falt i hierarkiet. Han har bedre samvittighet og er ikke lenger preget av det samme profittbegjæret. Sist, men ikke minst, han tenker ikke bare på seg selv. Han har solidaritet til sine arbeidere, og han vil kjempe for at han *og* Peder skal få tilbake det som rettmessig er deres. Fortelleren fremhever slik at Dopp har blitt en «bergmann» og lært det som er noe av motivet i teksten, dette kan leses som en avslutning som løfter frem romanens norm.

4.1.2 Fiksjon, fakta og den immanente forteller

For å få helt klart frem hva som er romanens norm er det i fortellinger med skjønnlitterær intensjon nødvendig å skille mellom: det fortalte, den virkeligheten som fortellingen referer til og den utenomtekstlige, historisk funderte virkeligheten (Aaslestad, 1999:23). I og med at *Christianus Sextus* er en historisk roman er det viktig å skille fiksjon fra fakta. Det fortalte er fortellingen slik den foreligger som tekst. Den virkeligheten som fortellingen referer til er 1720/30-tallet. Falkberget sa selv at han ville lage et bilde av tiden, og at han ville gjøre handlingen så realistisk som mulig (Kværneng, 1948:8). Selv om Falkberget bruker navn på faktiske personer, faktiske gruver og et faktisk miljø er det fortsatt fiksjon. Det bringer oss over i den utenomtekstlige, historisk funderte virkeligheten. Det miljøet Falkberget skildrer er et realistisk bilde av tiden, men det er ingen virkelig historie. Det at Falkberget skrev trilogien på 1900-tallet har også satt sine spor i fortellingen. Det samfunnet Falkberget var en del av, kan vi se tegn til i en handling lagt 200 år tidligere.

Det er også viktig å betrakte forfatter og fortelleren i verket som to atskilte størrelser (Aaslestad, 1999:97), i dette tilfellet forfatteren Falkberget og den allvitende forteller i *Christianus Sextus*. I moderne narratologi har det blitt vanlig å snakke om den immanente forfatter, som betegner det litterære verkets samlede norm (Aaslestad, 1999:98). Gaasland skriver at det å «definere tekstens norm er å definere det verdisystemet teksten etablerer» (Gaasland, 1999:122). Tekstens verdisystem er det som binder tekstens elementer sammen til en helhet, og det dreier seg om tekstens «innstilling» til det den handler om (Gaasland, 1999:122/123). Verdisystemet eller verkets norm kan avvike fra fortellerens direkte uttalelser og vurderinger, men det er ikke tilfellet i *Christianus Sextus* og kan oppsummeres slik: verkets norm og fortellerens uttalelser er samstemte. Selv om forfatter og forteller er to atskilte størrelser, har jeg i arbeidet lagt vekt

på Falkbergets egne uttalelser om «bergmannen», og funnet at det stemmer med hvordan jeg forstår motivet «bergmannen» i *Christianus Sextus*.

4.2 Konklusjon

Per Thomas Andersen har fremmet et syn om «gruven» hos Johan Falkberget som et allegorisk sted eller symbol på to ulike måter: den edle malm og slagget (Andersen, 2009:88). Han skriver at «allegorien innebærer at det dypt i menneskets sjel fins noe av en annen natur; malmen i berget er det gudsbilledlige i mennesket», og han drar koblinger mellom bergverksdriftens edle metaller, sjelen og det guddommelige (Andersen, 2009:90/91). Andersen trekker videre frem teorien til sosiologen Zygmunt Baumann om «human waste» og «wasted humans» for å forklare hva slagget er et symbol på (Andersen, 2009:93). Andersen viser til Baumanns poeng, som er at: «moderniteten frembringer samfunns- og fellesskapsformer som produserer og utpeker 'human waste' eller 'wasted humans'» (Andersen, 2009:94).

Andersen mener at eierskapsmoral, makt og myndighetsinstanser, grådighet, pengebegjær og kynisk kalkulasjon med «wasted humans» er påtrengende tilstede i *Christianus Sextus* (Andersen, 2009:94). «Wasted humans» kan oversettes til sløseri med mennesker eller utstøtte mennesker i et samfunn, og i denne sammenheng brukes det av Andersen for mennesker som tilhører slagget i et samfunn. Ved å hente begrepet fra Baumann fremhever Andersen noe viktig, likevel mener jeg det ikke er dekkende for Falkberget og *Christianus Sextus*. Falkbergets positive syn på mennesker gjør at uttrykket «slagget» blir for kraftfullt å bruke for å beskrive de utstøtte eller de mest vanskeligstilte. Ser vi for eksempel til Kristen Kommandants historie, blir dette tydelig. Selv om hans situasjon oppstår som en konsekvens av det Andersen kaller makt, grådighet og kynisk kalkulasjon med mennesker, er det Kristens egne valg som forverrer situasjonen. Til tross for det ses han ikke på som «slagget». Kristen blir tilbudt hjelp av Dopp, det er Kristens egen stolthet som forhindrer ham fra å ta imot den. Det er derfor en viktig modifikasjon Andersen kommer med når han sier at «det innerste budskapet i Falkbergets diktning er: ta imot, eller ta vare på, dem som lever tidens 'wasted lives'. Det finnes ikke 'wasted humans'. Det finnes ikke menneskeslagget. Alle mennesker har en edel åre i sin personlighets bergdyp» (Andersen, 2009:97).

I denne oppgaven har jeg villet undersøke hvordan «bergmannen» kan forstås som en metafor for å skille det verdifulle fra slagget. Falkbergets politikk og menneskesyn er ofte forstått i lys av hans personlige kristendom. For eksempel hevder Andersen at den «edle åren» er noe gudsbilledlig eller guddommelig (Andersen, 2009:90/91). Med andre ord mener Andersen at et

menneske kan finne sin edle åre når det bruker de egenskapene og verdiene som er skapt i Guds bilde. Slik jeg leser *Christianus Sextus* er det imidlertid ikke først og fremst kristendommen som kjennetegner «bergmannen», men noe verdslig som menneskelige holdninger og verdier, arbeidsmoral og solidaritet med arbeidskamerater. Det å skille det verdifulle fra slagget gjelder i medmenneskelige relasjoner og i selve livet, uavhengig av religiøs tilhørighet. Selv om en grunntanke er at alle mennesker har en «edel åre», er det likevel ikke alle som finner den, ikke alle utnytter sitt potensial. I *Christianus Sextus* sliter Dopp lenge med å gjøre det riktige, Kristen Kommandant tar flere moralske gale valg, og direktør Bredal preges alltid av sitt eget egosentriske syn. Ikke alle arbeidere blir «bergmenn», med de holdninger, verdier og egenskaper som kreves.

For å oppsummere hvordan «bergmannen» kommer til uttrykk i *Christianus Sextus* skal jeg trekke frem igjen de viktigste egenskapene og peke på hvorfor «bergmannen» som motiv og begrep er så viktig for å forstå Falkberget. I problemstillingen skisserte jeg tre måter å forstå bergmanns-begrepet på: «bergmannen» som gruvearbeider, «bergmannen» som symbol for arbeiderklassen og «bergmannen» som metafor for å skille det verdifulle fra slaget. Bergmannsbegrepet strekker seg lenger enn bare menn, det gjelder også for kvinner og barn. En «bergmann» er en moralsk person, en person med solidaritet med mennesker og arbeidskamerater. I et marxistisk perspektiv er det tydelig at for overklassen i *Christianus Sextus* var profittbegjæret og det å opprettholde maktbalansen faktorer som gjorde at de aldri kunne bli «bergmenn». De hadde ingen solidaritet med sine arbeidere. De gjorde utelukkende det som var best for dem selv. En «bergmann» må også gjøre det som er best for andre. Andre egenskaper som kjennetegner «bergmannen» er mot, utholdenhet, rettferdighet, og en indre evne og vilje. En «bergmann» skaper ikke forandring gjennom opprør, men gjennom å selv vise vei. Gjennom å ta moralsk riktige valg, gjennom arbeidet og gjennom å se det verdifulle i alt og alle.

«Bergmannen» er svært viktig i *Christianus Sextus*. I romanverket er «bergmannen» et motsvar til det mennesket kapitalismen skaper. Det vil si at den representerer en måte å leve på og en måte å møte andre mennesker på. «Bergmannen» står i sterk kontrast til arbeidsherren eller kapitalisten. Der arbeidsherren kun tenker profitt, og at han selv skal lykkes, viser «bergmannen» solidaritet med sine medmennesker. Falkberget sa om «bergmennene» at: «De var ikke lærde menn. Og de kunne vel ikke stort annet enn de ti bud. Like vel eiet de en visdom verden bør ta lærdom av. Fredens og nestekjærlighetens visdom! Den er ofte dunkel for de store, men klar og enkel for de små» (Falkberget, 1948:83). Dette sitatet viser tydelig hvordan

«bergmannen» var en viktig del av Falkbergets verdi- og virkelighetsoppfatning. I *Christianus Sextus* gjenspeiles dette verdisynet i fremstillingen av gruvesamfunnet. Lest i et historisk-biografisk perspektiv fremheves dermed «bergmannen» som et viktig motiv for Falkberget og hvordan han med denne idealskikkelsen ville vise at forskjellene mellom arbeider og «storkar» skapte splid og splittelse, mens fred og nestekjærlighet var det som kunne vise vei i en turbulent og vanskelig verden.

Litteraturliste

- Aaslestad, Petter, 1999, *Narratologi – En innføring i anvendt fortelle teori*, Landslaget for norskundervisning og Cappelen Akademiske Forlag as, Oslo
- Amdam, Per, 1995, «En ny realisme. Historie og samtid», i Beyer, Edvard (red), *Norges litteraturhistorie. Fra Hamsun til Falkberget*, J.W. Cappelens Forlag AS, Oslo
- Andersen, Per Thomas, 2001, *Norsk litteraturhistorie*, Universitetsforlaget, Oslo
- Andersen, Per Thomas, 2009, «Gruven – den edle malm og menneskeslaget», i Evenstad, Ragnar (red), *Vendt mot lyset*, Luther Forlag, Oslo
- Backman Adolf, 1935, «En gave fra en annen nasjon» i *Arbeidets Rett* 8. januar
- Berg, Arngeir, 2009, «Johan Falkberget» i *Norsk biografisk leksikon*, hentet 5. oktober 2015 fra https://nbl.snl.no/Johan_Falkberget
- Berg, Arngeir og Ottosen, Rune, 1989, *Johan Falkberget som presse mann og politiker*, Tiden Norsk Forlag, Oslo
- Beyer, Edvard, 1991, *Norges litteraturhistorie. Fra Ibsen til Garborg*, J.W. Cappelens Forlag AS, Oslo
- Bull, Edvard, 2014, «Arbeiderklasse» i *Store norske leksikon*, hentet 4. april 2016 fra <https://snl.no/arbeiderklasse>.
- Caspari, Theodor, 1927, «Ny litteratur», i *Aftenposten*, morgen 7. desember, nr.614
- Claudi, Mads B., 2013, *Litteraturteori*, Fagbokforlaget, Bergen
- Dyrvik, Ståle, 2011, *Norsk historie 1536-1814*, Det Norske Samlaget, Oslo
- Døhl, Einar, 1936, *Bergstadens dikter: Johan Falkberget*, Aschehoug, Oslo
- Falkberget, Johan, 1909, «Christian Sixtus Grube» i *Nidaros*, 22. juni
- Falkberget, Johan, 1927, «Hr. Olav Guldal» i *Arbeidets Rett* 9. desember
- Falkberget, Johan, 1948, *I lyset fra min bergmanns lampe*, H. Aschehoug & Co. A/S, Oslo
- Falkberget, Johan, 2004, *Christianus Sextus*, H. Aschehoug & Co. A/S, Oslo
- Fangen, Ronald, 1931, «Johan Falkberget. Christianus Sextus. I Hammerens tegn» i *Tidens tegn*, gjengitt i *Aftenposten* morgen 3. desember, nr.608
- Fosshagen, Kjetil, 2015, «Globalisering» i *Store norske leksikon*, hentet 18. april 2016 fra <https://snl.no/globalisering>.
- Gaasland, Rolf, 1999, *Fortellerens hemmeligheter – Innføring i litterær analyse*, Universitetsforlaget, Oslo
- Guldal, Olav, 1927, «Johan Falkberget: Christianus Sextus. De første geseller» i *Arbeidets Rett* 6. desember
- Kojen, Sturle, 1980, «Arbeidsfolk og arbeidsliv i Falkbergets diktning», i Pettersen, Turid B. (red), *Falkberget nå - artikler ved hundreårsjubileet*, H. Aschehoug & Co. A/S, Oslo

- Kojen, Sturle, 2004, *Bergmannen eier drømmen. Historie, tradisjon og samtid i Johan Falkbergets verden*, Falkberget-ringen, Røros.
- Kokkvold, Per Edgar, 2008, «En soldrøm i trykksverte», i *Arbeiderhistorie 2008*
- Kommandantvoll, Kristian Magnus, 1971, *Johan Falkbergets bergmannsverden: Mennesker, motiver og symboler*, 2 bind, H. Aschehoug & Co, Oslo
- Kværneng, Jon, 1948, *Den historiske bakgrunn for Johan Falkberget Christianus Sextus*, Hovedoppgave i norsk til språklig-historisk embetseksamen ved universitetet i Oslo, våren 1948
- Lund-Iversen, Carl Lauritz, 1971, *Tidsoppfatningen i Johan Falkbergets Christianus Sextus*, Hovedoppgave i nordisk litteratur ved universitetet i Oslo, våren 1971
- Lund-Iversen, Carl Lauritz, 1980, «'På gud kapitalens alter'. Individ – klasse – samfunn. En analyse av Brennoffer», i Pettersen, Turid B. (red), *Falkberget nå - artikler ved hundreårsjubileet*, H. Aschehoug & Co. A/S, Oslo
- Myhre, Jan Eivind, 2015, 2.utgave, *Norsk historie 1814-1905*, Det Norske Samlaget, Oslo
- Mykland, Knut, 1977, *Norges historie – Gjennom nødsår og krig 1648-1720*, Cappelen, Oslo
- Mæhle, Leif, 1973, «Doktordisputas ved Universitetet i Oslo i september 1971», i Lervik, Åse H. (red), *Edda – Nordisk Tidsskrift for Litteraturforskning*, Bind 73
- Nilsson-Tannér, P., 1927, «Christianus Sextus», i *Jämten*
- Nissen, Gunnar Brun, 1976, *Røros Kobberverk 1644-1974*, Trondheim
- N.N og Wall, Annie, 1936, *Aftenposten*, aften 17.januar, nr.30
- Sakrisvoll, Anders, 1999, «Glimt frå Christianus Sextus gruve», i *Fjell-Folk* nr. 24
- Sakrisvoll, Anders, 2009, «Fra Falkberget til Sofie og Oskar Halvorsen, 16.1.1936», i *Brevskatten på Ratvolden*, Arbeidets Rett, Røros
- Sakrisvoll, Anders, 2009, «Fra Falkberget til Ivar Nilssen Værnesbranden, 6.1.1931», i *Brevskatten på Ratvolden*, Arbeidets Rett, Røros
- Senel, E., Sættem, J.B., og Sandvik, S., 2016, *SSB-tall viser økt ledighet*, hentet 18. april fra <http://www.nrk.no/norge/ssb-tall-viser-okt-ledighet-1.12875919>
- Stugu, Ola Svein, 2012, *Norsk historie etter 1905*, Det Norske Samlaget, Oslo
- Svenne, Hans, 2014, *Johan Falkberget i Norge 1879-2004: en bibliografi*, Fjellheimen forlag, Røros
- Tranøy, Knut Erik, 2014, «Marxisme» i *Store norske leksikon*, hentet 22. april 2016 fra <https://snl.no/marxisme>
- Ystad, Vigdis, 1980, «Christianus Sextus – monument over en svunnen tid» i Pettersen, Turid B. (red), *Falkberget nå - artikler ved hundreårsjubileet*, H. Aschehoug & Co. A/S, Oslo
- Bilde: Arbeidsstokken i 1740. Utstilling i Rørosmuseet. Foto: Einar Aasen, 2002

Sammendrag

«Bergmannen» er et sentralt begrep for å forstå Johan Falkbergets forfatterskap og hans trilogi *Christianus Sextus*. Begrepet kan forstås på tre ulike måter: «bergmannen» som gruvearbeider, «bergmannen» som symbol for arbeiderklassen, og «bergmannen» som metafor for å skille det verdifulle fra slagget. I denne oppgaven har jeg analysert *Christianus Sextus* ved å se nærmere på «bergmannen» som motiv og begrep, for å drøfte hvordan «bergmannen» utvikles til et ideal å etterleve og hvordan «bergmannen» er en del av Falkbergets kritikk av samfunnet og kapitalismen.

En «bergmann» kjennetegnes av verdier og holdninger, og er mer enn bare en gruvearbeider. I *Christianus Sextus* kommer «bergmannen» til uttrykk gjennom flere karakterer. Jeg har i oppgaven fokusert på Adam Salomon Dopp, Peder Monsen Rugelsjøen, Jöns fra Bodmyran og Kristen Kommandant for å vise hvordan «bergmannen» skiller seg fra den «vanlige» gruvearbeider og kapitalistene. Felles for alle karakterene er at de ikke tilhører overklassen. Enten ved at de er en del av arbeiderklassen, eller i tilfellet med Adam Salomon Dopp der han har blitt degradert. Trilogien belyser forholdet mellom arbeider og arbeidsherre. I denne oppgaven har jeg sett på hvordan «bergmannen» står i sterk kontrast til arbeidsherrene, overklassen og kapitalistene. «Bergmannen» kjennetegnes ved at den har solidaritet med sine arbeidskamerater, i motsetning til arbeidsherrene. «Bergmannen» viser mot, rettferdighet, god moral og nestekjærlighet. «Bergmannen» drives ikke av profittbegjær, men av arbeidet.

Masterarbeidets relevans for virket som lektor

Johan Falkbergets *Christianus Sextus* er en historisk romantrilogi, og er etter min mening svært relevant for virket mitt som lektor. Kunnskap om Falkberget og hans forfatterskap kan utvide elevenes perspektiv. Falkberget har ofte kommet i skyggen av andre forfattere i Norge, til tross for at hans litterære verk fortsatt er relevante. Mine to undervisningsfag er nordisk og historie, og jeg mener *Christianus Sextus* kan brukes i begge fag. En historisk roman forteller noe om den perioden den er skrevet i, både historisk og litterært. Den sier også noe om den perioden den handler om, og kan si noe generelt som også er aktuelt for fremtiden. Bruk av skjønnlitteratur i både historie og norsk kan skape interesse og motivasjon hos elevene.

I norskfaget er trilogien et godt eksempel på nyrealismens skjønnlitteratur. Verket gir inngang til en viktig litteraturhistorisk periode. Romanene er skrevet med et realistisk språk, og med bruk av både dialekt og faguttrykk. Gjennom romanene ser vi hvordan karakterene må ta flere moralske og etiske valg, som kjennetegner litteraturperioden. *Christianus Sextus* er et viktig bidrag i arbeiderlitteraturen som kom på starten av 1900-tallet, den er en virkelighetsnær historie om gruvearbeidere. Det å la elevene selv få lese utdrag er viktig som variasjon i undervisningen, og for at de selv skal kunne se de ulike periode-kjennetegnene. Det å bruke historiske romaner gir også en inngang til å drøfte forskjellen mellom fakta og fiksjon.

I historieundervisning kan verket leses, i sin helhet eller utdrag, for å øke forståelsen av hvordan gruvedriften og gruvelivet var på starten av 1700-tallet. Verket gir et realistisk bilde på miljøet og samfunnet på Røros i det 18. århundre, og den gir en innsikt i hvordan menneskene levde. Selv om verket er lokalt forankret til Røros, kan man trekke ut generelle tendenser for å si noe om perioden. *Christianus Sextus* gir et godt bilde på den tidlige arbeiderklassen og på forskjellene mellom samfunnsklassene i Norge. I tillegg kan den brukes for å diskutere kulturmøter, identitet og tilhørighet i et samfunn.

Det å skrive en masteroppgave har i seg selv vært en nyttig erfaring som er relevant for virket som lektor. Det å skrive en større oppgave er en prosess som går over en lengre periode. Jeg har fått god innsikt i selve skriveprosessen, i det å skrive for å lære. Jeg har fått økt kunnskap i det å arbeide med tekst, og det er mye som kan overføres til undervisning. Blant annet kritisk tenkning, arbeide i en prosess for å lære, det å arbeide med gitt respons, skrive om på teksten (mange ganger) og jobbe med struktur og overganger.